

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2012–2015

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jakub Flax

Využití speciální pedagogiky při zacházení s odsouzenými

Praha 2015

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED PART TIMES STUDIES

2012–2015

BACHELOR THESIS

Jakub Flax

Use of special pedagogy treatment of convicts

Prague 2015

The Bachelor Work Supervisor: PaedDr. Lubomír Bajcura, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 17.5.2015

Jakub Flax

Poděkování

Chtěl bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce PaedDr. Lubomíru Bajcurovi, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky a za inspirující spolupráci.

Anotace

Bakalářská práce se ve své teoretické části zabývá výkonem trestu odnětí svobody, kdy je zde popsána funkce věznice ve smyslu výchovného vlivu na odsouzeného a dále je zde uveden způsob diferenciací odsouzených a umístění odsouzených do programů zacházení. Dále je zde popsán cíl, metody a jednotlivé složky programu zacházení ve specializovaných odděleních věznic. V práci jsou též uvedeny pedagogické zásady pracovníků vězeňské služby a dalších zaměstnanců věznice. V praktické části bude pomocí dotazníkového výzkumu zjišťováno, jaký vliv na odsouzené mají určené programy zacházení a pedagogické postupy zaměstnanců věznice Vinařice. Dále bude zkoumána míra aktivity odsouzených vynaložená při plnění programu zacházení a názor odsouzených na účel programu zacházení ve spojitosti s životem po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Klíčová slova

Diferenciací odsouzených, odsouzený, výkon trestu odnětí svobody, program zacházení, specializované oddělení věznic, věznice, vězeňská služba, vnitřní diferenciací věznic, výkon trestu odnětí svobody

Annotation

Bachelor's thesis in its theoretical part with imprisonment, which is described here in terms of the function of the prison educational influence on convicted and is incorporated herein by way of differentiation and positioning of convicted prisoners into treatment programs. Next is described the goals, methods, and individual components of the treatment program of specialized departments. This work also mentioned pedagogical principles prison staff and other prison staff. In the practical part will be using a questionnaire survey examined the impact of the convicts are designed treatment programs and educational processes prison staff Vinařice. It will also be examined in the level of activity of convicted expended in carrying out the treatment program and opinion prisoners for the purpose of treatment program in conjunction with life after their release from prison.

Keywords

Convicted, convicted of differentiation, differentiation inner prison treatment program, imprisonment, prison, specialized department of prisons, prison service

ÚVOD	9
1 ODSOUZENÍ, JEJICH DIAGNOSTIKA A DIFERENCIACE	10
1.1 Odsouzený a jeho přijetí do výkonu trestu	10
1.2 Odsouzený a jeho přijetí do konkrétní věznice	11
1.3 Diagnostika odsouzených – penitenciární diagnostika	11
1.4 Diferenciace odsouzených.....	12
1.5 Vnitřní řád věznice.....	13
2 PROGRAM ZACHÁZENÍ S ODSOUZENÝMI.....	17
2.1 Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených	17
2.2 Tvorba programu zacházení	20
2.3 Obsah programu zacházení	20
2.4 Realizace programu zacházení	24
2.5 Cíl programu zacházení	24
3 ZVLÁŠTNÍ ODDĚLENÍ VE VĚZNICI	26
3.1 Nástupní oddělení	26
3.2 Krizové oddělení.....	26
3.3 Uzavřené oddělení	27
3.4 Výstupní oddělení.....	27
4 SPECIALIZOVANÁ ODDĚLENÍ VE VĚZNICI.....	28
4.1 Druhy specializovaných oddělení	28
4.2 Standardizované programy zacházení.....	30
4.3 Druhy standardizovaných programů.....	32
4.3.1 PROGRAM 3Z	32
4.3.2 GREPP – intenzivní reedukační program.....	33
4.3.3 GREPP 2 – dlouhodobý terapeutický program.....	34
4.3.4 Program TP 21 Junior	34
4.3.5 Program PARDON.....	35
4.3.6 Program TP KEMP	35
5 ÚKOLY ZAMĚSTNANCŮ A PŘÍSLUŠNÍKŮ VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR VE SPECIALIZOVANÝCH ODDĚLENÍCH	36
5.1 Vychovatel.....	36
5.2 Vychovatel-terapeut.....	37
5.3 Psycholog.....	38
5.4 Sociolog	38

5.5	Speciální pedagog.....	39
5.6	Pedagog volného času.....	39
5.7	Sociální pracovník.....	40
6	UPLATŇOVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH ZÁSAD PŘI SPECIÁLNĚ VÝCHOVNÝCH AKTIVITÁCH PROGRAMU ZACHÁZENÍ	41
7	SHRNUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI	43
	PRAKTICKÁ ČÁST	44
8	CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	44
8.1	Metoda výzkumu.....	44
8.2	Hypotézy výzkumu	45
8.3	Subjekty výzkumu.....	45
8.4	Charakteristika výzkumu	45
8.5	Rozdělení dotazníku	46
9	PREZENTACE POZNATKŮ Z DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	47
9.1	Dotazník pro odsouzené.....	47
9.2	Shrnutí výsledků výzkumu	56
10	KAZUISTIKY	57
10.1	Osnova kazuistiky.....	57
10.2	Kazuistiky vybraných odsouzených.....	58
10.2.1	Kazuistika I.	58
10.2.2	Kazuistika II.	61
11	SHRNUTÍ POZNATKŮ Z PRAKTICKÉ ČÁSTI.....	63
12	ZÁVĚR.....	65
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	66
13	SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	68
	SEZNAM PŘÍLOH.....	70

ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce si autor zvolil využití speciální pedagogiky s odsouzenými z toho důvodu, že jako vychovatel ve věznici Vinařice s těmito lidmi několik let denně pracoval. Toto téma může být pro obor speciální pedagogiky odborně zajímavé z několika důvodů. Předně bude velmi přínosné zjistit, jak velký má speciální pedagogika v jednání s odsouzenými vliv na člověka, který byl za své jednání společností potrestán, zařazen do věznice a poté má být po určité době z věznice propuštěn a zařazen do normálního života současné společnosti.

Cílem této práce je charakteristika zvláštního zacházení s vězni ve specializovaných typech věznic, jejich porovnání a zhodnocení v návaznosti na užití speciální pedagogiky využívané v těchto typech věznic a následné zhodnocení míry vlivu speciální pedagogiky na odsouzené a jejich návrat do normálního života a jejich reintegraci, tedy jejich znovuzачlenění do společnosti

Práce je rozdělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Teoretická část je zaměřena na legislativní zakotvení vězeňství v právním řádu České republiky a jím danou diferenciaci odsouzených do jednotlivých typů věznic, kde jsou zvláštní oddělení těchto věznic a zařazování odsouzených do specializovaných typů věznic. Dále na hlavní cíl, tvorbu a praxi v oblasti zacházení se speciálními typy odsouzených a s tím spojené úkoly zaměstnanců věznic a příslušníků VS ČR na specializovaných odděleních věznic.

Praktická část práce se věnuje dotazníkovému šetření mezi odsouzenými a zaměstnanci ve věznici Vinařice, jeho prezentaci a vyhodnocení. Dále kazuistikám vybraných odsouzených vyžadujících zvláštní zacházení. Závěr práce obsahuje shrnutí poznatků, evaluaci hypotéz a doporučení pro další praxi.

Tato práce může sloužit laické veřejnosti pro zlepšení orientace ve škále typů věznic. Dále ve zjištění, jakým způsobem probíhá pedagogické působení na odsouzené ve zvláštních typech věznic a jak důležitou roli zastávají v procesu resocializace zaměstnanci věznice a příslušníci VS ČR.

1 ODSOUZENÍ, JEJICH DIAGNOSTIKA A DIFERENCIACE

Odsouzeným se podle trestního řádu rozumí ten, proti němuž byl vydán odsuzující rozsudek, který již nabyl právní moci¹.

1.1 Odsouzený a jeho přijetí do výkonu trestu

Odsouzený může být do výkonu trestu odnětí svobody přijat pouze na základě pravomocného a vykonatelného rozhodnutí soudu a nařízení výkonu trestu odnětí svobody nebo také na základě vydané výzvy soudu k nastoupení do výkonu trestu odnětí svobody anebo příkazu soudu k dodání odsouzeného do výkonu trestu odnětí svobody, pokud je prodlení v nástupu k výkonu trestu odnětí svobody z civilního života²

Jak je uvedeno v ustanovení § 6 z. č. 169/1999 Sb. odsouzeného do výkonu trestu lze přijmout pouze na základě písemného nařízení výkonu trestu vyhotoveného soudem.

Podle druhého odstavce téhož paragrafu musí být odsouzený při přijetí do výkonu trestu prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi podle tohoto zákona a řádu výkonu trestu a s vnitřním řádem věznice.

Po tomto seznámení je odsouzení podrobeni první diferenciaci, kdy jsou rozdělováni a ve věznicích odděleně umístováni na základě biologických ukazatelů, což je pohlaví a věk. Další rozlišení spočívá v oddělení recidivistů od prvotrestaných odsouzených. Dále mezi těmi, kteří jsou odsouzení za úmyslně spáchané trestné činy od odsouzených za trestné činy z nedbalosti, na ty kteří jsou trvale pracovně nezařaditelní.

Mezi další odděleně umístěné odsouzené patří odsouzení, kteří trpí duševními poruchami, poruchami chování, odsouzení k doživotnímu trestu a ti odsouzení, kteří mají uložené ochranné léčení.

¹ Zákon č. 141/1961 Sb. - Trestní řád § 12 odst. 9

² ČERNÍKOVÁ V. et al. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 96. ISBN 978-80-7380-0.

Odsouzený je do věznice přijat na tzv. přijímací oddělení, kde jsou provedena lékařská preventivní vyšetření. Po vyšetření zasílá věznice hlášení na Generální ředitelství Vězeňské služby, kdy je poté rozhodnuto o umístění odsouzeného do konkrétní věznice typu určeného podle nařízení soudu.

1.2 Odsouzený a jeho přijetí do konkrétní věznice

Do určitého typu věznice je odsouzený zařazen na základě rozhodnutí soudu a je součástí rozsudku. Jedná se o tzv. vnější diferenciaci.

Věznice se člení podle způsobu vnějšího střežení a zajištění bezpečnosti do čtyř základních typů a to

- a) s dohledem
- b) s dozorem
- c) s ostrahou
- d) se zvýšenou ostrahou³

Odsouzený je po přijetí do věznice zařazen na nástupní oddělení, kde se vypracovává komplexní zpráva o odsouzeném. Po vypracování této zprávy věznice nabízí odsouzenému k výběru vhodný program zacházení sestavený z alternativně připravených složek⁴.

1.3 Diagnostika odsouzených – penitenciární diagnostika

Penitenciární diagnostika patří k základu zacházení s odsouzenými, je základem socializace. K jejím hlavním úkolům patří především zjišťování a měření duševního vlastností a stavů, sociálních vazeb a charakteristik chování jedince ve vězeňském prostředí. Chápeme ji jako týmovou práci lékaře, psychologa a sociálního pracovníka. Odsouzenému na základě penitenciární diagnostiky je nabídnut

³ Ustanovení § 8 odst. 1 z. č. 169/1999 Sb.

⁴ ČERNÍKOVÁ V. et al. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 97. ISBN 978-80-7380-0.

odpovídající program a v případě závažných poruch je do nich zařazen. Je dynamickým, kontinuálním procesem probíhajícím v několika fázích. Černíková k této problematice uvádí následující:

1. Etapa počáteční pedagogicko-psychologické diagnózy:

Spočívá ve vstupním vyšetření odsouzeného zahrnující získání základních anamnestických údajů i specializovaných pedagogických, sociálně pedagogických a psychologických vyšetření. Zvláštní pozornost je věnována poruchám chování a především souvislostem mezi chováním odsouzeného před spácháním kriminálního skutku, jako je šikana, problémy v rodině nebo drogová závislost s kriminálními činy odsouzeného.

2. Etapa pedagogického plánování

V této etapě jsou stanoveny možné formy a metody sebevzdělávání jako doplnění základního vzdělání, možnost zařazení do výučního nebo záučního oboru, nebo jiných zájmových činností a pracovních činností.

3. Etapa regulace výchovného působení

Jedná se o zhodnocení forem a metod sebevzdělávání. V případě nutnosti také opuštění a nové nasměrování působení na vězně.

4. Etapa výsledné pedagogické diagnózy

Jedná se o zpětnou vazbu a vyhodnocení programu zacházení s odsouzeným. V ideálním případě se jedná o upuštění od kriminální kariéry a následnou reintegraci do běžné populace.

1.4 Diferenciace odsouzených

Diferenciací odsouzených rozumíme jejich zařazení do tří prostupných skupin vnitřní diference. Tato diference se užívá pouze pro standardní oddělení věznice.

Jedná se o zařazování odsouzených do jednotlivých skupin vnitřní diferenciaci věznic, které je závislé na jejich přístupu ke stanovenému programu zacházení, jejich chování a dalších ukazatelů. Odsouzený je zpravidla zařazen do II. skupiny vnitřní diferenciaci, kdy přeřazení do jiné skupiny lze provést na základě pozitivního nebo negativního chování odsouzeného.

Odsouzení, kteří jsou diferenciováni do stejných skupin programu zacházení a tudíž i do stejných oddělení věznice, podílí se spolu i na plnění cílů programu zacházení, kdy jsou spolu ubytováni, pracují spolu a věnují se dalším aktivitám uvedeným v plánu programu zacházení.

Tento případ je v praxi plněn jen u odsouzených, kteří jsou umístěni ve stejných typech věznic. Pokud je odsouzený umístěn v jiném typu věznice, tak, i když má stejnou diferenciaci, má jinak vystaven program zacházení, který je přizpůsoben jeho potřebám.

Každá věznice má vnitřní řád, podle kterého jsou určeny lhůty pro možnost přeřazení odsouzeného do jiné skupiny vnitřní diferenciaci konkrétní věznice.

1.5 Vnitřní řád věznice

Vnitřní řád každé věznice je vydán v souladu se zněním zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Jedná se o interní předpis vydávaný ředitelem věznice, s jehož zněním a k nabytí platnosti tohoto aktu je třeba souhlasu Generálního ředitelství Vězeňské služby.

Podle ustanovení § 14 zákona o výkonu trestu odnětí svobody vnitřní řád stanoví denní rozvrh chodu věznice, činnost odsouzených a jejich podíl na řešení otázek souvisejících s životem ve věznici.

Vnitřní řád popisuje a formuluje konkrétněji povinnosti odsouzených ve věznici, srozumitelně formuluje jejich práva. Vnitřní řád je odsouzeným k dispozici v ložnicích odsouzených, v každém oddělení, vězeňských knihovnách a na dalších místech. Každá věznice si svůj vnitřní řád sestavuje samostatně na základě kritérií stanovených platnou legislativou a na základě metodiky vydané Generálním ředitelstvím Vězeňské služby.

Ve Vnitřním řádu Věznice Vinařice platného od roku 2012 je v článku 29 uvedeno následující:

„Vnitřní diferenciaci vyjadřuje zařazení odsouzených do tří prostupných skupin vnitřní diferenciaci (dále jen „PSVD“) podle jejich přístupu k naplňování stanoveného cíle programu zacházení, chování, jednání, postoje ke spáchanému trestnému činu a přístupu k plnění povinností v průběhu výkonu trestu v souladu s řádem výkonu trestu odnětí svobody.

Vnitřní diferenciaci se neuplatňuje v nástupním, výstupním, krizovém oddělení a specializovaném oddělení pro odsouzené s mentální retardací. V případě, že vnitřní diferenciaci není realizována, jsou zpravidla využívány zásady I. a II. PSVD. V odůvodněných případech lze rozhodnout o využití zásady III. PSVD.

Odsouzený se po ukončení pobytu v nástupním oddělení zařadí na návrh odborné komise rozhodnutím ředitele věznice zpravidla do II. PSVD, ve zvlášť odůvodněných případech lze odsouzeného zařadit do, např. při přemístění z jiné věznice stejného typu s přihlédnutím k dosavadnímu hodnocení odsouzených.

Ředitel věznice může rozhodnout o uplatnění pozitivního nebo negativního motivačního činitele z jiné PSVD.

Přeřazení odsouzeného v rámci PSVD se provádí zpravidla při hodnocení programu zacházení, pokud se nejedná o přeřazení v souvislosti s uložením kázeňského trestu dle zásad realizace vnitřní diferenciaci.

Návrhy na přeřazení odsouzených v rámci PSVD jsou podávány zpravidla příslušným vychovatelem až po uplynutí lhůt stanovených pro jednotlivé PSVD na základě individuálního posouzení odsouzených.

Sledování televize odsouzeným je stanoveno v člancích, upravujících motivační činitele pro jednotlivé typy věznic. Překročení stanovené doby u významných politických, společenských, kulturních anebo sportovních programů může povolit vedoucí OVT.

Do I. nebo II. PSVD se přeřadí odsouzení vždy o jeden stupeň, přičemž:

a) *Lhůta pro přeřazení z III. do II. PSVD je po uplynutí dvou hodnotících období, pokud odsouzenému byly zpravidla zahlazeny dříve uložené kázeňské tresty umístění do UO až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení, celodenní umístění do UO nebo umístění do samovazby.*

Do II. PSVD může být přeřazen i odsouzený, který nemá zahlazeny všechny uložené kázeňské tresty, ale vzhledem k délce zbývajících trestu již není možné všechny zahladit. Podmínkou je vzorné plnění všech stanovených povinností, včetně programu zacházení po dobu nejméně dvou hodnotících období a nespáchání žádného dalšího kázeňského přestupku.

b) *Lhůta pro přeřazení z II. do I. PSVD je zpravidla po dvou hodnotících obdobích, po zahlázení dříve uložených kázeňských trestů. Odsouzený současně vyhovuje kritériím, vzorně plní všechny stanovené povinnosti a nespáchal žádný další kázeňský přestupek.*

Do II. nebo III. PSVD se přeřadí odsouzený:

a) *z I. do II. PSVD při uložení některého z kázeňských trestů dle ZVTOS a dále odsouzený, který nevyhovuje kritériím pro zařazení do I. PSVD,*

b) *z I. do III. PSVD při uložení kázeňského trestu celodenního umístění do UO oddělení nebo samovazby,*

c) *z II. do III. PSVD, který po uplynutí zpravidla jednoho hodnotícího období neplní program zacházení nebo jej odmítá, soustavně neplní své základní povinnosti, chová se a jedná v rozporu se ZVTOS, ŘVTOS a VŘV nebo byl za závažný přestupek kázeňsky trestán celodenním umístěním do UO nebo umístěním samovazby či po opakovaném uložení kázeňského trestu umístění do UO až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení,*

- d) do III.PSVĐ se rovněž přeřadí odsouzený, kterému byl stanoven minimální program zacházení nebo bezdůvodně odmítne vykonávat pracovní nebo brigádnickou činnost,*
- e) je-li důvodem k přeřazení uložení kázeňského trestu, podá vychovatel návrh ihned po nabytí právní moci uloženého kázeňského trestu,*
- f) je-li uložen podmíněný kázeňský trest, podá vychovatel návrh na přeřazení pouze v případě nesplnění podmínky.“⁵*

⁵ Vnitřní řád věznice Vlnařice, čl. 29

2 PROGRAM ZACHÁZENÍ S ODSOUZENÝMI

Dle zákona o výkonu trestu odnětí svobody je odsouzený během výkonu trestu povinen podrobit se vnitřnímu řádu věznice, který vymezuje druh a obsah činnosti, které jsou pro jednotlivé skupiny odsouzených buď povinné, nebo dobrovolné. Okruh konkrétních činností, kterých je odsouzený povinen se zúčastnit nebo které může vykonávat, jsou stanoveny v programu zacházení⁶.

Podle ustanovení paragrafu 41 zákona o výkonu trestu odnětí svobody, je program zacházení zpracováván na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Komplexní zpráva je podle tohoto ustanovení shrnutím výsledků psychologického, pedagogického, případně lékařského posouzení a jiných dostupných materiálů k osobě odsouzeného. Tento program obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného a metody zacházení s odsouzeným. Jeho prostředky jsou pracovní terapie, vzdělávací činnost a další činnosti, které budou směřovat k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života.

Komplexní zprávu zpracovává kolektiv specialistů, který je tvořen, vychovatelem, sociálním pracovníkem, psychologem a speciálním pedagogem. Komplexní zpráva je zpracovávána v době, kdy je odsouzený umístěn v nástupním oddělení věznice.

2.1 Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených

V roce 2012 byl Vězeňskou službou uveden do praxe komplexní metodický nástroj s názvem „Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených“ (dále jen SARPO), který je určen ke zkvalitnění diagnostické činnosti, jejímž výsledkem je výše uvedená komplexní zpráva.

⁶ Zákon č. 196/1999 Sb. § 40 odst. 1

Tento program slouží jako prediktivní nástroj na zhodnocení rizik a kriminogenních potřeb odsouzených, kdy je používán v podobě elektronického programu Vězeňské služby.

V nařízení Generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 36/2013 je uvedeno následující: „*SARPO je jednotný, objektivní, strukturovaný, cílený nástroj určený k penitenciárnímu hodnocení odsouzených. Obsahuje ověřené výpočty statického a dynamického rizika a identifikaci specifické trestné činnosti. Zaměřuje se na riziko újmy, rizikové faktory a obsahuje zhodnocení motivace a sebereflexe odsouzeného. Účelem hodnocení je především predikovat pravděpodobnost rizika recidivy a dle míry rizikových faktorů tomu uzpůsobit další zacházení. SARPO nenahrazuje standardní psychodiagnostické nástroje a není určeno k vyhodnocování vnitřní bezpečnosti. Jeho obsah je vytvořen tak, aby jím bylo možné zpracovat komplexní zprávu. Zdroje informací o odsouzeném zůstávají stejné jako dosud (např. spisová dokumentace, pozorování a rozhovor, údaje z VIS, opis z evidence Rejstříku trestů).*“⁷

Vězeňská služba na svých profilových stránkách www.vscr.cz uvádí, že: „Nástroj posuzuje pravděpodobnost opětovného selhání odsouzeného na základě:

- výpočtu statického rizika z údajů o kriminálním chování,
- výpočtu dynamického rizika vyhodnocujícího celkem 48 rizik v 7 základních životních oblastech,
- odhadu způsobení újmy a specifikace potenciální oběti na základě analýzy trestné činnosti,
- vyhodnocení motivace a sebehodnocení⁸

⁷ Nařízení Generálního ředitele Vězeňské služby č. 36/2013, kterým se stanoví pravidla pro zpracování komplexní zprávy o odsouzeném prostřednictvím pracovního nástroje SARPO, § 3, odst. 1, 2.

⁸ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA. *Co je SARPO*. 4. 4. 2015. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/sarpo/co-je-sarpo-1762/>

Nástroj SARPO, jak je uvedeno v Nařízení Generálního ředitele Vězeňské služby č. 36/2013, v ustanovení § 3, má pět částí

- V první části jsou statické faktory, které obsahují hodnocení údajů o spáchané trestné činnosti a uložených sankcích v minulosti i současnosti. Výstupem je výpočet míry statického rizika.
- Druhou částí jsou faktory dynamické. Tyto faktory obsahují hodnocení určitých vybraných oblastí lidského života, jako jsou části bydlení, zaměstnání, finance, vzdělání a výchova, rodina a sociální kontakty, závislosti, osobnost a chování. Výstupem je výpočet míry dynamického rizika
- Třetí část pojednává o rizicích újmy. Tato část obsahuje hodnocení údajů týkajících se okolností, faktorů a pohnutek, které vyplývají z aktuální specifické trestné činnosti. Zde je výstupem odhad stupně pravděpodobnosti způsobení újmy u potenciálních obětí.
- Dalšími hodnotícími faktory jsou faktory protektivní. Hodnotí se ty faktory, které mají funkci ochrannou proti působení rizikových faktorů. Výstupem tak je výčet protektivních faktorů. Nedílnou součástí hodnocení je také sebehodnocení odsouzeného pomocí dotazníku. Dotazník obsahuje sebereflexi vlastního života v oblastech sebeobsluhy, interpersonálních vztahů, postojů a životního stylu.
- Poslední částí metodického nástroje SARPO je adaptace v nástupním oddělení. Tato část obsahuje hodnocení jednání a chování odsouzeného ve věznici ve vztahu k ostatním odsouzeným a personálu věznice a hodnocení dodržování

vnitřního řádu věznice. Očekávaným výstupem je tedy hodnocení úrovně adaptace odsouzeného na podmínky věznění.⁹

2.2 Tvorba programu zacházení

Program zacházení s odsouzeným je tvořen na základě komplexní zprávy o odsouzeném, kdy je tento program zpracován zpravidla do tří měsíců od umístění odsouzeného ve věznici. Při zpracování programu zacházení je přihlíženo k poznatkům o odsouzeném, které byly získány během jeho pobytu ve vazbě. Obsah této komplexní zprávy je shrnutím výsledků pedagogického, psychologického a lékařského vyšetření. Program zacházení je zaměřen na pozitivní rozvoj osobnosti odsouzeného, jeho potřeby a schopnosti. Na základě zjištěných informací o odsouzeném jsou do programu zařazovány především aktivity, které souvisí s páčáním trestné činnosti odsouzeným a v programu je odsouzený nucen se jimi zabývat a zaměřit se na specifika těchto problémů. Jen v tomto případě může být program zacházení efektivní.

Po vypracování návrhu programu zacházení, kdy se zpravidla nejedná jen o jeden program, jsou odsouzenému ze strany věznice nabídnuty alternativy programů. Na základě výsledku pohovoru speciálního pedagoga s odsouzeným je stanoven výběr aktivit programu zacházení, který odsouzený podepíše a tím se zavazuje k plnění vybraných aktivit.

2.3 Obsah programu zacházení

*„Program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání nebo jiné náhradní činnosti směřující k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr“.*¹⁰

⁹ Nařízení Generálního ředitele Vězeňské služby č. 36/2013, kterým se stanoví pravidla pro zpracování komplexní zprávy o odsouzeném prostřednictvím pracovního nástroje SARPO, § 3 odst. 4, 5, 6, 7, 8, 9.

¹⁰ ŠTĚRBA, V. Penologie. 1. Vydání. Praha : Armex, 2007. s. 148. ISBN 978-80-86795-48-5

Obsahem programu zacházení jsou jednotlivé aktivity, které jsou uvedeny v ustanovení § 36 odstavci 2, vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 19/2015 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody ve znění pozdějších předpisů.

Program zacházení s odsouzenými se člení na:

- pracovní aktivity
- vzdělávací aktivity
- speciální výchovné aktivity
- zájmové aktivity
- oblast utváření vnějších vztahů

V následujících odstavcích téhož zákonného ustanovení jsou též uvedeny jednotlivé aktivity, a co se jimi z hlediska zákona rozumí.

Pracovní aktivity

Pracovními aktivitami programu zacházení se rozumí

- zaměstnávání
- práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice (§ 32 odst. 2 zákona),
- pracovní terapie, vedená zaměstnanci Vězeňské služby s potřebným odborným vzděláním

Pokud je odsouzený zdravotně způsobilý k práci, je zařazen do práce a je povinen pracovat, jak je uvedeno v § 29 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

Věznice odsouzenému zajistí zařazení¹¹ do práce s ohledem na jeho zdravotní způsobilost a dále přihlédnutí k jeho odborným znalostem a dovednostem, včetně způsobilosti poskytovat zdravotní služby. Dále věznice zajistí odměnu odsouzenému za vykonanou práci, kdy tato odměna, ze které odsouzený hradí své pohledávky, např. výživné na děti, dluhy či další pohledávky. Finanční odměny jsou odsouzenému vypláceny formou kapesného. Výše kapesného se může snížit nebo zvýšit na základě zákonem stanoveného systému odměn a trestů, který se odvíjí od plnění povinností odsouzeného a jeho jednání.

¹¹ Zákon č. 169/1999 Sb. § 29 odst. 2

Vzdělávací aktivity

Vzdělávacími aktivitami programu zacházení se rozumí

- vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm, učilištěm a odborným učilištěm
- vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu
- vzdělávání v korespondenčních kursech a také v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol České republiky

Vzdělávací aktivity jsou podle zákona stejně důležité jako aktivity pracovní. Vzdělávací aktivity může odsouzený vykonávat v pracovní době, kdy je v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody stanoveno následující: „*Odsouzení zařazení do denní formy studia jsou pro účely tohoto zákona posuzováni jako odsouzení zařazení do práce*“.¹²

Získání potřebného vzdělání a zvyšování kvalifikace odsouzených rozšiřuje možnost odsouzeného na získání lepšího uplatnění na trhu práce po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

Speciální výchovné aktivity

Speciálními výchovnými aktivitami programu zacházení se rozumí individuální a skupinová speciální pedagogická a psychologická působení vedená kompetentními zaměstnanci, zejména

- terapeutická aktivita
- sociálně právní poradenství,
- trénink zvládání vlastní agresivity.

¹² Zákon č. 169/1999 Sb., § 34, odst. 2.

Jak ve své publikaci uvádí Vágnerová: *Účinná terapeutická práce s odsouzenými musí vycházet ze specifických problémů jednotlivých lidí.*¹³

Aktivity tohoto typu nalézáme v programech zacházení především ve specializovaných oddílech výkonu trestu odnětí svobody, kdy jsou aplikovány na osoby užívající návykové látky, osoby s násilnickými sklony či mentálně retardované osoby. Speciálně výchovné aktivity se zaměřují na osvojování sociálních dovedností odsouzeného, které jsou pro život po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody nezbytné a také na řešení psychických problémů odsouzeného.

Zájmové aktivity

Zájmovými aktivitami programu zacházení se rozumí nejrůznější formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, které rozvíjejí v souladu s účelem výkonu trestu schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzených.

Při nabídce alternativ programu zacházení je věznicе povinna využívat co nejširší škálu forem, metod a prostředků. Tyto mají vyžadovat aktivní přístup odsouzených. Většina odsouzených má problém s hodnotným prožíváním volného času, zvláště pokud se jedná o jedince, jejichž životní styl má pouze kriminální charakter. Každá věznicе má svá zájmová sdružení jako jsou divadelní či přírodovědné kroužky, dále kroužky určené pro manuálně zručné odsouzené či literární, poslechové a výtvarné kroužky.

Pokud si odsouzený nezvolí některou z navržených alternativ programu zacházení, zúčastní se minimálního programu stanoveného vnitřním řádem. Minimální program je určen odsouzeným, kteří odmítnou vypracovaný individuální program zacházení, ale i pro ty, kteří jsou odsouzeni ke krátkodobému trestu odnětí svobody do 6 měsíců.

¹³ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. Vydání. Praha : Portál, 2004. s. 818. ISBN 80-7178-802-3

2.4 Realizace programu zacházení

Realizace programu zacházení je zabezpečována na základě podmínek, které musí věznice dodržet. Jedná se o zajištění bezpečnosti věznice, zajištění dostupnosti programu pro odsouzené a také hodnocení účinnosti programu.

Realizace programu je také určována přímo v jednotlivých věznicích a to počtem odborných pracovníků, prostory a materiální podmínkami věznic. Jednotlivé aktivity jsou realizovány právě na základě těchto kritérií. Přesto počet aktivit, které jsou nabízeny v rámci jednotlivých věznic, není omezen a na základě zájmu odsouzených je možné počet aktivit i zvýšit. Vždy však záleží na celkovém chování odsouzeného a jeho plnění programu zacházení.

2.5 Cíl programu zacházení

Cíl programu zacházení je ve výkonu trestu odnětí svobody stanoven pro každého odsouzeného individuálně odbornými pracovníky, kdy tito stanoví individuální prvotní cíle pro každého odsouzeného. Cíle musí být formulovány konkrétně a srozumitelně, aby při hodnocení splnění cílů programu zacházení bylo zřetelné, zda byl cíl programu splněn komplexně či jen z části.

Hlavní cíl programu zacházení je odstranění příčin chování, které odsouzeného vedly k páchání trestné činnosti a jeho návrat do společnosti.

Naplňování cíle programu zacházení jednotlivého odsouzeného se hodnotí pravidelně ve stanovených termínech. Při hodnocení se program zacházení aktualizuje v souladu s vývojem osobnosti odsouzeného a změnami v jeho chování a jednání. Hodnocení úspěšnosti plnění programu zacházení projednají zaměstnanci oddělení výkonu trestu s odsouzeným. Odsouzený se na aktualizaci programu zacházení podílí. Programy zacházení jsou zpravidla vyhodnocovány jednou za měsíc ve věznici pro mladistvé, jednou za dva měsíce ve věznici s dohledem a dozorem a ve výstupních

odděleních věznic s ostrahou a se zvýšenou ostrahou, jednou za tři měsíce ve věznici s ostrahou, jednou za šest měsíců ve věznici se zvýšenou ostrahou.

Hodnocení úspěšnosti plnění programu zacházení je základním podkladem pro návrh na přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu. Volba a způsob naplňování cíle programu zacházení je vedle chování, jednání, postojů ke spáchanému trestnému činu a výkonu trestu jednou z rozhodujících skutečností při zařazování odsouzeného do některé z výše uvedených prostupných skupin vnitřní diference. Kromě aktivit uvedených v programu zacházení může odsouzený v době vymezené vnitřním řádem uspokojovat své potřeby využíváním knihovny věznice, odběrem tisku, knih a publikací, podílem na vydávání vlastního časopisu odsouzených, sledováním rozhlasových a televizních pořadů, účastí na dalších aktivitách vzdělávání a zájmové činnosti zprostředkovaných věznicí.

3 ZVLÁŠTNÍ ODDĚLENÍ VE VĚZNICI

Zvláštní oddělení jsou ve věznicích zřízena za účelem umístění odsouzených, kteří z určitých důvodů vyžadují odlišný přístup jednání ze strany příslušníků Vězeňské služby i odborných zaměstnanců věznice. Odsouzení na těchto odděleních jsou separováni od ostatních odsouzených.

3.1 Nástupní oddělení

Odsouzený se po zařazení a přijetí do věznice ubytovávají odděleně od ostatních odsouzených v nástupním oddělení, kde stráví přibližně dva týdny, ve kterých se seznamují se zákonem od výkonu trestu odnětí svobody, řádem výkonu trestu, obsahem vnitřního řádu věznice, do které byli zařazeni a v neposlední řadě s prostředím věznice.

Během doby, kterou odsouzený stráví na v nástupním oddělení je odbornými pracovníky věznice zpracována komplexní zpráva, na jejímž základě je odsouzenému stanoven program zacházení, jehož cíle bude odsouzený při pobytu ve výkonu trestu plnit. Na základě této zprávy může být odsouzený zařazen na standardní nebo specializovaných odděleních věznice.

3.2 Krizové oddělení

Krizové oddělení věznice je určeno k dočasnému pobytu odsouzených, jejichž umístění v kolektivu dalších odsouzených nese riziko ohrožení například šikanou či sexuálními obtěžováními ostatních odsouzených nebo k dočasnému pobytu odsouzených, kteří dočasně vyžadují intenzivní psychologickou, psychiatrickou nebo speciálně výchovnou péči.

Úkolem krizového oddělení je intenzivní pomoc těmto odsouzeným, řešení jejich problémů a zvládnutí nastalé situace tak, aby se odsouzený mohl vrátit mezi ostatní odsouzené.

3.3 Uzavřené oddělení

Uzavřené oddělení je ve věznici zřízeno jako vyčleněný prostor věznice oddělený od prostorů, ve kterých se jsou ubytováni ostatní odsouzení. V tomto prostoru jsou odsouzení umístěni poté, co spáchají kázeňský přestupek a je jim uložen kázeňský trest nebo neplní program zacházení.

„Odsouzený, kterému byl uložen kázeňský trest umístění do uzavřeného oddělení s výjimkou plnění určených úkolů programu zacházení, nastupuje výkon tohoto kázeňského trestu v pracovních dnech ihned po skončení pracovní doby, případně jiných aktivit programu zacházení a setrvává v něm i ve dnech pracovního volna a pracovního klidu. Při nástupu do uzavřeného oddělení se u odsouzeného provede osobní prohlídka.

Během výkonu kázeňského trestu umístění do uzavřeného oddělení s výjimkou plnění určených úkolů programu zacházení má odsouzený právo se zúčastnit vycházek v rozsahu jedné hodiny denně, jestliže pracuje v uzavřené místnosti. V uzavřeném oddělení není dovoleno mít u sebe bateriový radiopřijímač. Odsouzenému se umožní účast na vzdělávacích a speciálních výchovných aktivitách vyplývajících z jeho programu zacházení.“¹⁴

3.4 Výstupní oddělení

Do výstupního oddělení jsou umisťováni vězni, kterým byl uložen trest odnětí svobody na dobu delší než 3 roky. V tomto oddělení jsou odsouzení za pomoci odborných pracovníků připravováni na vstup do normálního života. Jedná se o pomoc při opětovném prohlubování sociálních vztahů, sociální poradenství zaměřené na řešení sociální situace odsouzeného po odchodu z věznice i pomoc při znovuzískávání schopnosti sebeobsluhy při činnostech, které odsouzený ve věznici nemusel dělat, např. praní, vaření, žehlení atd.

¹⁴ Vyhláška č. 19/2015 ze dne 22. ledna 2015, kterou se mění vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů Sb., § 63, odst. 2, 3.

4 SPECIALIZOVANÁ ODDĚLENÍ VE VĚZNICI

Specializovaná oddělení věznic slouží jako prostor pro ty odsouzené, kteří při svém pobytu ve věznici vyžadují specializované zacházení. Cílem činnosti specializovaných oddělení věznic je snížení pravděpodobnosti recidivy odsouzených, kteří jsou zde umístěni.

Specializované zacházení lze popsat jako přístupy a činnosti, které jsou v souladu s posláním specializovaného oddělení, kdy se jedná především o odstranění poruch chování a jejich projevů, dále ke změně rizikových vzorců chování a snížení rizikivosti odsouzeného.

Specializované zacházení s odsouzenými je možné provádět individuálně či skupinově, kdy cílem individuálního zacházení je adaptace odsouzeného na výkon trestu odnětí svobody a příprava na skupinové zacházení. U odsouzených, kde není možné provádět skupinové zacházení je cíl individuální zacházení stejný jako u skupinového zacházení s odsouzenými.

Cílem skupinového zacházení je především posílení sebnáhledu odsouzeného, změna jeho vzorců myšlení, postojů a chování.

4.1 Druhy specializovaných oddělení

Podle Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby č. 25/2012 jsou zřizovány následující typy specializovaných oddělení, ve kterých se uplatňují skupinové formy práce:

- specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou duševní a poruchou chování,
- specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním návykových látek,
- specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených s mentální retardací,
- specializované oddělení pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického,
- specializované oddělení pro výkon ochranného léčení sexuologického,

- specializované oddělení pro výkon ochranného léčení protialkoholního a patologického hráčství,
- specializované oddělení pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického, protialkoholního a léčení pro patologické hráčství

Další specializovaná oddělení, u kterých není specializované zacházení podmínkou pro umístění odsouzeného, jsou ustanovena v Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby č. 31/2012, kdy se jedná o:

- specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených trvale pracovně nezařaditelných
- specializované oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením
- specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí

V těchto odděleních jsou realizovány programy zacházení, které snesou nejpřísnější měřítko a jsou přinejmenším plně srovnatelné s praxí ve vězeňství ve vyspělých evropských demokratických státech.

Různorodost programů zacházení je dána tím, jaké konkrétní skupiny odsouzených jsou do jednotlivých věznic zařazovány a jaká specializovaná oddělení jsou v nich zřizována samozřejmě s ohledem na přítomnost erudovaných odborných zaměstnanců. Důležité je, aby na odborné zacházení s odsouzenými během výkonu trestu navazovala péče po jejich propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Vězeňská služba v tomto ohledu spolupracuje s celou řadou nestátních neziskových organizací.¹⁵

Bezdrogová zóna

Je jedním ze specializovaných oddělení věznice, kam jsou umístováni vězni, kteří v tomto oddíle jsou ubytováni odsouzení, kteří nebyli a nejsou uživateli drog, ale lze je považovat za jedince, kteří jsou vlivem drog nejvíce ohroženi, přednostně mladí odsouzení ve věku do 26-ti let. Cílem oddělení bezdrogové zóny je vytvoření motivace odsouzených k odmítání drog, které jsou odsouzenými ve věznicích často zneužívány. Z tohoto důvodu je program v bezdrogové zóně zaměřen především na prevenci

¹⁵ MONTGOMERYOVÁ, E. *Specializovaná oddělení jsou výkladní skříň českého vězeňství*. In České vězeňství. 2006, roč. 14, č. 5, s. 8. ISSN 1213-9297.

zneužívání drog, zvyšování odolnosti v zátěžových situacích a v neposlední řadě zamezení kontaktu s drogami. V rámci programu zacházení jsou také uskutečňovány besedy s organizacemi, které se zabývají protidrogovou problematikou.

Odsouzení jsou na toto oddělení přijímáni na vlastní žádost a po doporučení odborných zaměstnanců věznice.

4.2 Standardizované programy zacházení

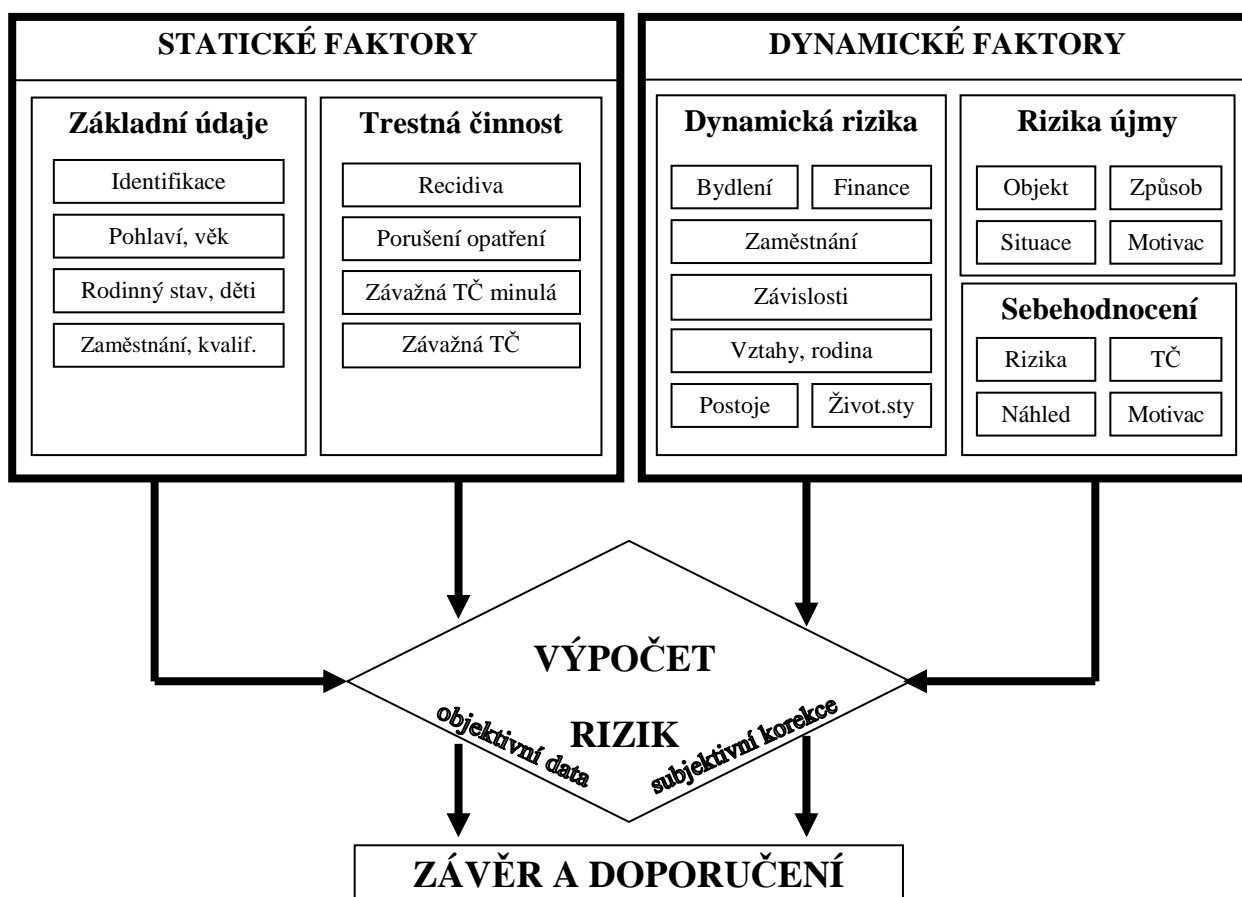
Cílem standardizovaných programů zacházení je jako u běžných programů zacházení snižovat rizika návratu odsouzených k recidivě a tím přispívat k ochraně společnosti před opětovným kriminálním chováním odsouzeného. Dle Řeháčka jsou tyto programy účinné, pokud splňují následující kritéria:

- vycházejí z explicitního modelu příčin trestného činu odvozeného z empirických dat (tj. hodnocení změn v chování, změn v osobnosti či jiných pozorovatelných či měřitelných změn),
- obsahují klasifikaci rizik – tj. intenzivnější programy by měly být zaměřeny na vysoce a odsouzené s vyšším koeficientem rizikovosti, zatímco u odsouzených s nižším rizikem by měla být využita méně intenzivní či minimální opatření,
- zaměřují se nejen na statické, ale rovněž na dynamické kriminogenní faktory,
- jsou vstřícné, aby měli odsouzení maximální užitek z programů zacházení, které mají pro ně význam, a byly poskytovány způsobem přiměřeným jejich stylu učení (což předpokládá dobrovolnost a motivaci odsouzených, zařazovaných do programů),
- odsouzeným by měla být poskytnuta příležitost nacvičovat nově nabyté dovednosti, měly by se týkat postojů, chování a motivací (formou nácviků modelových situací, konfrontace s trestným činem, extramurální aktivity apod.),
- metoda programu zacházení musí být aktivní a orientována na získání dovedností, navržena tak, aby pomohla zlepšit řešení problémů v sociálním kontaktu na základě kognitivních a behaviorálních technik (tj. konkrétní, na úzce vymezený cíl zaměřené techniky),

- dopad programu je zásadně ovlivněn způsobem a nastavením realizace (tj. kvality realizace a integrity programu).

Na základě pomoci nástroje na hodnocení rizik a potřeb odsouzených SARPO jsou pojmenovány dynamické a rizikové kriminogenní faktory působící na odsouzeného, které jsou klíčem pro následnou intervenci u odsouzeného. Optimální postup vedoucí k volbě nejúčinnějšího programu zacházení je znázorněn na následujícím obrázku:

Obr. č. 1: Základní komponenty instrumentu SARPO a mechanismus hodnocení, vedoucí k volbě nejvhodnější intervence (programu zacházení)

Zdroj: Řeháček M. *Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení s odsouzenými a o realizaci přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.*

4.3 Druhy standardizovaných programů

Standardizované programy přímo navazují na nástroj, kdy tyto programy pracují s cílovými skupinami odsouzených. V těchto programech je především kladen důraz na snížení rizika opakování trestné činnosti jednotlivých odsouzených. Každý z těchto programů má svůj jasně daný postup, který byl v minulosti opakovaně a důkladně testován z hlediska kvality i účinnosti.

Postup pro vytvoření standardizovaného programu a jeho uvedení do praxe upravuje Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby č. 35/2011, kterým se stanoví pravidla pro tvorbu a realizaci standardizovaných programů ve výkonu trestu odnětí svobody.

V současnosti jsou v České republice schváleny tyto standardizované programy zacházení:

4.3.1 PROGRAM 3Z

Program 3Z (**Z**astav se, **Z**amysli se a **Z**měň se) byl adaptován týmem vězeňských a probačních pracovníků za vedení lektorů z Anglie z programu Stop, Think and Change.

Hlavním cílem programu 3Z je vést odsouzené k vytvoření si adekvátního náhledu na trestnou činnost a uvědomit si a přijmout konkrétní důsledky vyplývající z jejího páčání. Jednotlivé body programu 3Z podněcují odsouzené ke změně postojů a myšlení vedoucích ke kriminálnímu jednání. Odsouzení jsou motivováni k získání nových sociálních dovedností a k nekriminálnímu soběstačnému způsobu života po propuštění.

Výběr a posouzení odsouzených ve věznici k zařazení do programu 3Z provádějí lektoři. Cílovou skupinou jsou odsouzení muži a ženy opakovaně ve výkonu trestu za převážně majetkovou trestnou činnost před lhůtou podmíněného propuštění nebo před koncem výkonu trestu odnětí svobody.

Kritérium pro zařazení odsouzených do programu 3Z jsou:

- žádost o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody s minimální lhůtou 4 měsíce před soudním projednáním. Přihlíží se k zahájení spolupráce s Probační a mediační službou České republiky. Nebo 6 měsíců do konce výkonu trestu odnětí svobody, zpravidla během umístění odsouzeného ve výstupním oddělení,
- opakovaná trestná činnost (minimálně 2x soudně trestán),
- motivace k řádné účasti, nenarušované např. eskortami k soudu,
- schopnost porozumět základním instrukcím, informacím a jednoduchému textu.

Do Programu 3Z nemohou být zařazeni odsouzení, kteří trpí duševní nemocí v akutně neošetřeném stavu, výraznou poruchu osobnosti, jsou odsouzení za sexuálně motivovaný trestný čin anebo jsou zařazeni ve zvláštním bezpečnostním režimu.

Program 3Z je pro vybranou skupinu odsouzených nepovinnou činností, zařazení odsouzeného je podmíněno jeho souhlasem.¹⁶

4.3.2 GREPP – intenzivní reedukační program

Řeháček ve své publikaci *Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení* popisuje tento program jako vzdělávací program pro práci s pachateli, kteří byli odsouzeni za trestné činy násilí na dětech (týrání dětí, komerční sexuální zneužívání dětí i sexuální zneužívání bez komerčního aspektu).

Tento program je krátkodobý a intenzivním programem pro pachatele výše trestných činů na dětech.

Cílem programu je působení na odsouzené za spáchání těchto činů, kdy je informuje o důsledcích a dopadech jejich trestné činnosti. Dalším cílem je minimalizace recidivy odsouzeného. Program si neklade za cíl změnu osobnosti odsouzeného, ale uvědomění si konkrétního důsledku výše uvedené trestné činnosti. Po úspěšném absolvování tohoto programu následuje pro odsouzeného další část programu a to je GREPP 2.

¹⁶ KUBÍČKOVÁ, P. KMĚTÍK, I. *Penologie*. Střední odborná škola ochrany osob a majetku s.r.o. Karviná 2011, dostupné z: <http://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/penologie.pdf>

4.3.3 GREPP 2 – dlouhodobý terapeutický program

GREPP 2 je terapeutický program navazující na program GREPP. Je koncipován jako dlouhodobý (10 měsíců) a jeho cílem je snížení rizika recidivy u odsouzených po propuštění. Výběr odsouzených do programu provádí psycholog dle daných kritérií, nemohou zde být zařazeni odsouzení pro zjevné osobnostní vlastnosti či duševní poruchy včetně výrazné poruchy osobnosti neslučitelné s edukativně- terapeutickým působením, se zjevně nízkou mentální úrovní, s organicky podmíněnou psychickou poruchou, těžkou smyslovou vadou a jazykovou bariérou. Program GREPP 2 je pro vybranou skupinu odsouzených nepovinnou činností, zařazení odsouzeného je podmíněno jeho souhlasem.¹⁷

Pro odsouzené zařazené v programu GREPP je nutné ustanovit určité podmínky, především minimalizovat jejich kontakt s ostatními odsouzenými, neboť tito odsouzení jsou mezi ostatními odsouzenými právě pro povahu svého protiprávního jednání stigmatizováni a často se stávají terčem šikany.

4.3.4 Program TP 21 Junior

Program TP 21 Junior je zaměřený na problematiku snižování násilných projevů v chování mladistvých odsouzených. Hlavním cílem programu je motivovat zařazené mladistvé odsouzené k vytvoření pozitivního náhledu na nevhodnost řešení konfliktních a zátěžových situací agresivním jednáním, uvědomit si vlastní zodpovědnost za své jednání a porušování zásad společenského chování. Tito odsouzení jsou programem motivováni a vedeni k pozitivním změnám ve svém chování a k účelnému využívání volného času bez porušování zásad slušného chování v souvislosti užíváním násilí.

Výběr a posouzení odsouzených ve věznici k zařazení do programu TP 21 JUNIOR provádějí speciální pedagog a psycholog. Cílovou skupinou jsou mladiství odsouzení s poruchami chování, kteří se projevují násilnickými sklony a agresivitou v kolektivu ostatních mladistvých odsouzených, případně nevhodným chováním se znaky

¹⁷ KUBÍČKOVÁ, P. KMĚTÍK, I. *Penologie*. Střední odborná škola ochrany osob a majetku s.r.o. Karviná 2011, s. 108. dostupné z: <http://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/penologie.pdf>

šikanování. Mají opakované problémové chování vůči ostatní odsouzených a zaměstnancům, jejich chování a jednání vykazuje prvky násilí a agresivity, jsou řádně motivováni k účasti a mají schopnost porozumět základním instrukcím, informacím a jednoduchému textu.¹⁸

4.3.5 Program PARDON

Tento standardizovaný program je určen pro odsouzené, jejichž kriminální chování souvisí s problémovým průběhem řídičské praxe. Jde o pachatele závažných dopravních nehod, odsouzené za přečin ohrožení pod vlivem návykové látky v souvislosti s řízením motorového vozidla, případně za maření výkonu úředního rozhodnutí v souvislosti s dopravou. Hlavním cílem programu je změna problémového chování řidiče, které vedlo k dopravnímu přestupku či trestnému činu v dopravě, a směřuje k formování postojů a osvojení způsobů chování nutných pro bezpečné řízení s cílem minimalizovat opakování páčání trestných činů v budoucnosti.

4.3.6 Program TP KEMP

V roce 2008 proběhlo ve spolupráci s Bílým kruhem bezpečí školení v metodě SARA DN, určené pro identifikaci domácího násilí při práci s obětí, resp. rovněž s pachatelem domácího násilí, a rovněž výcvik v terapii domácího násilí, realizovaný Institutem pro forenzní psychologii pod odborným vedením garanta PhDr. Karla Netíka, CSc. s využitím poznatků a zkušeností z obdobně orientovaných specializovaných oddělení byl připraven terapeutický program pro pachatele (obecného) násilí. Jeho cílem je určení hlavní příčiny rizikovosti odsouzeného jako pachatele domácího násilí a/nebo jiných forem násilného chování, získání adekvátního náhledu na spáchanou trestnou činnost a změna postojů souvisejících s páčáním trestné činnosti.¹⁹

¹⁸ KUBÍČKOVÁ, P. KMĚTÍK, I. *Penologie*. Střední odborná škola ochrany osob a majetku s.r.o. Karviná 2011, s. 110 dostupné z: <http://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/penologie.pdf>

¹⁹ Řeháček M. *Informace o realizaci standardizovaných programů zacházení s odsouzenými a o realizaci přípravy odsouzených na propuštění z výkonu trestu odnětí svobody*. s. 5. Dostupné z: <http://mvcr.cz/soubor/informace-o-realizaci-stand-programu-zachazeni-doc.aspx>

5 ÚKOLY ZAMĚSTNANCŮ A PŘÍSLUŠNÍKŮ VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR VE SPECIALIZOVANÝCH ODDĚLENÍCH

Úkoly vězeňské služby jsou zakotveny v zákoně č. 555/1992 Sb., kde je v ustanovení § 1 odst. 1 písm. d) uvedeno následující: *“Vězeňská služba prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění.”*²⁰

Náplní práce příslušníků Vězeňské služby je vykonávání dozorčí služby. Z tohoto důvodu se na chodu věznic podílejí občanskí zaměstnanci Vězeňské služby, jejichž náplní práce je samotné zacházení s odsouzenými. Tito zaměstnanci jsou rozděleni dle své odbornosti a zastávají tyto posty:

- vychovatel
- vychovatel terapeut
- psycholog
- sociolog
- speciální pedagog
- pedagog volného času
- sociální pracovník

5.1 Vychovatel

Vychovatel se výrazně podílí na realizování programu zacházení u odsouzeného, kdy jeho základním úkolem je komplexní výchovné působení na odsouzeného zaměřené na uvědomění si následků kriminálního jednání spáchaného odsouzeným, změna jeho dosavadních životních návyků a příprava odsouzeného na návrat do společnosti.

²⁰ Zákon č. 555/1992 Sb., § 2, odst. 1, písm. d).

Vychovatel má přiděleny skupiny odsouzených, které osobně zná a též jsou mu známy sociální vztahy a atmosféra v přidělené skupině. Zpracovává osobní karty odsouzených a též se podílí na ukládání odměn a udělování trestů za kázeňské přestupky jednotlivým odsouzeným. Zná charaktery jemu svěřených odsouzených a na základě těchto informací s odsouzenými pracuje při vzniku problémů, jako je fyzické napadení, šikana, pokus o útěk nebo sebepoškození. Je nejbližším pracovníkem, se kterým je odsouzený v kontaktu.

5.2 Vychovatel-terapeut

Jeho úkolem zajistit výchovnou a psychoterapeutickou činnost s odsouzeným za pomoci skupinových a individuálních terapií, dále speciálně-výchovných aktivit, pracovních vzdělávacích kulturních a zájmových činností. Tyto terapie následují po stanovení diagnózy odsouzeného psychologem, kdy na základě této diagnózy volí vychovatel-terapeut konkrétní způsoby terapií. Během své činnosti sleduje reakce odsouzených na terapii, jejich zájem i směny v jejich chování. Tyto informace předává vychovateli a psychologovi.

Ve Věznici Valdice je zřízeno specializované oddělení pro odsouzené s poruchou duševní a poruchou chování, kde je vychovatelem-terapeutem zastřešován tento terapeutický program:

„Terapeutický program má několik fází podle hodnotících období. Úvodní fáze je zaměřená na adaptaci odsouzeného, jeho seznámení s podmínkami a cíli specializovaného oddělení. Cílem této etapy je především navázání kvalitního terapeutického kontaktu s odsouzeným a adaptace odsouzeného na komunitní formu komunikace. Střední fáze je zaměřena na intenzivní terapeutické působení individuální a skupinové, realizuje se intenzivně terapeutický program s využitím stanovených forem a metod, provádějí se skupinové řízené aktivity pod vedením odborných zaměstnanců specializovaného oddělení. Závěrečná fáze je zaměřená na ukončení a vyhodnocení působení odsouzeného na specializovaném oddělení, hodnocení míry naplnění stanovených individuálních cílů, zpracovávání podkladů a doporučení pro následnou péči. Cílem tohoto období je kromě hodnocení i příprava odsouzených na ukončení

pobytu na oddělení a přechod do standardního výkonu trestu. Terapeutický program zahrnuje nácvik sociálních dovedností, skupinovou diskuzi, muzikoterapii, biblioterapii, relaxaci, psychoterapii, komunitní setkávání a další speciálně výchovné a vzdělávací aktivity.“²¹

5.3 Psycholog

Úkolem psychologa není jen práce s odsouzenými, ale i se zaměstnanci Vězeňské služby, kdy se právě psycholog podílí na výběru personálu a prověřuje jeho psychologickou způsobilost pro práci v prostředí věznice.

Ve vztahu k odsouzeným se podílí na zpracování programu zacházení a umístění odsouzeného do vhodného programu zacházení, kde pak sleduje činnost, aktivitu a také chování jednotlivých odsouzených. U odsouzeného se zvýšeným rizikem sebepoškození či odmítajícího stravu a v dalších mimořádných stavech konzultuje stav odsouzeného s lékařem a poté doporučuje a podílí se na přeřazení odsouzeného do jiného typu oddělení v rámci věznice. Stejně jako vychovatel a další odborní zaměstnanci věznice dává podněty k přeřazení odsouzeného do jiného typu věznice či k podmíněnému propuštění.

5.4 Sociolog

Ve vztahu k odsouzeným pracuje sociolog s ostatními odbornými pracovníky ve věznici, především s vychovatelem, u kterého je odsouzený zařazen ve výchovné skupině. Sociolog sleduje dynamiku a vývoj sociálních vztahů mezi odsouzenými, dále odhaduje zdroje potenciálních konfliktů. Zjištěné informace předává vychovateli odsouzeného, kdy mohou sloužit jako podklad pro posuzování o přeřazení odsouzeného do jiné výchovné skupiny, zařazení odsouzeného na pracoviště. *„Tyto informace jsou důležité pro volbu přístupu k odsouzenému a celé skupině, ale také při předcházení konfliktním situacím, nepokojům, vzpourám ve věznicích.*“²²

²¹ VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY. *Specializované oddělení pro odsouzené s poruchou duševní a poruchou chování*. 8. 2. 2012. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/o-nas-1632/vykon-vezenstvi-366/sp-ecializovana-oddeleni/specializovana-oddeleni-ve-veznici-valdice>

²² ČERNÍKOVÁ, V. et al. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 17. ISBN 978-80-7380-0.

5.5 Speciální pedagog

Společně s ostatními odbornými pracovníky věznice provádí a samostatně zodpovídá za realizaci programu zacházení s jednotlivými odsouzenými a to na základě vypracované komplexní zprávy. Sám provádí pedagogický průzkum k osobě odsouzeného, na jehož základě zpracuje jeho vyhodnocení, ve kterém jsou zahrnuty informace o dosaženém vzdělání odsouzeného, jeho dosavadní pracovní zkušenosti, intenzitu sociálních vztahů odsouzeného ke svému okolí a další důležité informace. Je důležitým činitelem při práci odsouzeného v rámci programu zacházení, kdy se podílí na všech složkách programu zacházení odsouzeného, ať se jedná o zařazování odsouzených do práce, jejich vzdělávací aktivity nebo volnočasové aktivity.

Speciální pedagog vede osobní kartu odsouzeného, která se zakládá již na nástupním oddělení věznice. V této osobní kartě je po vypracování komplexní zprávy zapsáno, do jakého programu zacházení byl odsouzený zařazen. Při aktivitách v rámci programu zacházení sleduje odsouzené, jejich aktivitu a změny v jejich chování, kdy na základě získaných poznatků doporučuje případné změny činností v rámci programu zacházení. Dále zpracovává přehledy jednotlivých aktivit a jejich harmonogram a podílí se na vyhodnocování jejich účinnosti.

Speciální pedagog též předkládá odborné stanovisko vedoucí k přeřazení jednotlivých odsouzených do jiných oddělení v rámci věznice, např. do bezdrogové zóny, nebo do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením.

5.6 Pedagog volného času

Tento odborný pracovník je podřízen speciálnímu pedagogovi, kdy se věnuje volnočasovým aktivitám odsouzených, kdy organizuje tento čas vzdělávacími, kulturními, sportovními a jinými zájmovými činnostmi, které odsouzeným nabízí možnosti jak smysluplně trávit čas ve volném čase ve věznici a poté i po propuštění z věznice. Organizované činnosti ať již sportovního, kulturního či vzdělávacího charakteru též napomáhají zlepšování vztahů mezi odsouzenými. Těmito zájmovými činnostmi přispívá pedagog volného času stejně jako ostatní odborní zaměstnanci k realizaci programu zacházení s odsouzenými.

5.7 Sociální pracovník

Sociální pracovník napomáhá odsouzenému k uspořádání sociálních vztahů odsouzeného k jeho nejbližším a ke společnosti ve které žil, včetně zaujetí pozitivnějšího postoje ke společnosti- jejím normám a hodnotám.

„Napomáhá odsouzenému řešit jeho sociální situaci, podněcuje ho, aby se zabýval svým sociálním vývojem - jaký podíl měla sociální situace na kriminální kariéře, k jakým proměnám došlo v jeho sociální situaci v důsledku spáchání trestného činu, v důsledku pobytu ve vazbě a výkonu trestu“²³

Úkolem sociálního pracovníka je získávání informací k vypracování sociální anamnézy odsouzeného. Jedná se o sociální vztahy v rodině, celkovou rodinnou situaci, styl výchovy a její vliv na odsouzeného, jeho jednání v nestandardních situacích a příčiny sociálního selhání odsouzeného. Po zpracování těchto informací spolupracuje s rodinou odsouzeného, sociálním kurátorem, různými organizacemi a dalšími subjekty, které mohou odsouzenému po jeho propuštění z věznice usnadnit začlenění do společnosti, pomoci s výběrem zaměstnání či hledání ubytování a dalšími potřebami.

²³ ČERNÍKOVÁ V. et al. *Sociální ochrana. Terciální prevence, její možnosti a limity*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. s. 220. ISBN 978-80-7380-0.

6 UPLATŇOVÁNÍ PEDAGOGICKÝCH ZÁSAD PŘI SPECIÁLNĚ VÝCHOVNÝCH AKTIVITÁCH PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Speciálně výchovné aktivity v rámci programu zacházení navrhuje speciální pedagog nebo psycholog. Jedná se o aktivity, kde je prováděno individuální a skupinová speciálně pedagogické působení na odsouzené. Tyto aktivity jsou rozděleny v rámci programů zacházení pro jednotlivé skupiny odsouzených, kteří spáchali podobnou trestnou činností jako je násilná trestná činnost, nebo spáchání trestného činu pod vlivem návykové látky.

Jedná se o aktivity terapeutické, které zaujímají významné místo při dosahování výchovného cíle trestu, dále o sociálně právní poradenství, terapeutické činnosti a trénink zvládnutí agresivity.

Pedagog se řídí pedagogickými zásadami při činnosti s odsouzenými, tím, že rozvíjí účinnou komunikaci, plánuje a realizuje aktivity, podporuje odsouzené v aktivitách a napomáhá jejich soběstačnosti

Komunikace pedagoga s odsouzenými je velmi důležitým faktorem napomáhajícím ke změně chování a úspěšné realizaci programu zacházení odsouzeného. Odsouzený si nemůže vybrat, jakou speciálně výchovnou aktivitu bude vykonávat, neboť tato aktivita jak je výše uvedeno je pro odsouzeného povinná. Z tohoto důvodu je vysoce pravděpodobné, že se odsouzený bude k aktivitám i k pedagogovi chovat odtažitě a nepřátelsky. Cílem pedagoga je tedy rozvíjet a posilovat komunikaci s odsouzenými, jejich podpora a pomoc.

Pedagog rovněž musí motivovat odsouzeného k aktivitě a soběstačnosti, která vede k realizaci programu zacházení, neboť prizonizací související s organizovaným životem ve věznici může u odsouzených dojít ke ztrátě návyků k sebeobsluze. V takové situaci je nutné odsouzeným poskytovat podporu a posilovat jejich soběstačnost, uvědomění si svých práv a povinností a podporovat je v dovednostech a schopnostech, které k soběstačnosti povedou.

Dalším úkolem pedagoga je vyhodnocování stanovených programů zacházení, kdy tento postup musí být spravedlivý, individuální a přiměřený, kdy je nutné respektovat osobnost odsouzeného a jeho možnosti plnění programu zacházení ale musí být také důsledný. Hodnocení stimuluje odsouzeného k dalšímu rozvoji a stanovení nových cílů.

7 SHRUTÍ TEORETICKÉ ČÁSTI

Širokou veřejností je všeobecně předpokládáno, že odsouzený je pobytem ve věznici pouze potrestán a odloučen od společnosti, aby nemohl pokračovat ve své trestné činnosti a tím společnost ohrožovat. Tudíž panuje názor, že věznice je pouze represivním zařízením pro zločince. O výchovném vlivu na odsouzeného, kdy je ve v současnosti ve věznicích praktikováno co nejvíce výchovných prvků, které se snaží připravit odsouzeného na nový, vyrovnaný život v souladu s povinnostmi a požadavky společnosti, většina laické veřejnosti neví.

Odnětí svobody jedince je samo o sobě represivním opatřením, neboť odsouzenému dočasně v mezích zákona omezuje základní práva, která mu dovolují existovat v normální společnosti. Představuje velmi závažný životní zlom, zejména jedná-li se o jedince, který je uvězněn poprvé. Umístěním do věznice přichází odsouzený o svobodné vykonávání a uplatňování svých návyků, potřeb a práv. Tato jsou zde ve velké míře omezena a jedinec je nucen respektovat a dodržovat nařízení a režim panující ve věznici, kam byl po odsouzení zařazen.

Správně realizovaný program zacházení s odsouzeným a profesionální přístup zaměstnanců věznice, může vést ke změně životního stylu odsouzeného. Největším cílem všech zaměstnanců Vězeňské služby pracujících s odsouzenými je příprava odsouzeného na normální plnohodnotný život ve společnosti po propuštění bez dalšího kriminálního jednání.

PRAKTICKÁ ČÁST

8 CÍL VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

Cílem praktické části této bakalářské práce je zjištění, jak odsouzení vnímají program zacházení s odsouzenými se všemi jeho náležitostmi, ať se jedná o jednotlivé aktivity programu nebo odborné zaměstnance věznic, s jejichž pomocí odsouzení program zacházení realizují. Z tohoto důvodu je ve výzkumném šetření důležité postihnout co největší skupinu lidí a zjistit jejich mínění o diskutovaném problému. Výzkum je v práci zvolen, protože se jedná o poznávací proces, při kterém se určitý výchozí systém poznatků řadou empirických operací transformuje v určitý nový systém poznatků.²⁴ Provedený výzkum se nazývá diagnostickým, byly zvoleny tři hypotézy a v praktické části práce budou tyto hypotézy potvrzeny nebo vyvráceny a získané výsledky mohou být využity pro další praxi.

8.1 Metoda výzkumu

Jako výzkumná metoda byl autorem zvolen kvantitativní druh výzkumu, kdy jako základní soubor byla zvolena skupina odsouzených z věznic Vinařice. Kvantitativní (empirický) výzkum je v práci užit, protože s jeho pomocí je možné zajistit velké množství dat, které mají za cíl popsat mnou zkoumanou problematiku. Jako výzkumná technika výzkumu bylo zvoleno dotazování za pomoci dotazníku, která zajišťuje získání hromadných údajů o potřebných faktech prostřednictvím subjektivního vyjádření respondentů.²⁵

Další výhodou dotazníkového výzkumu pro tuto práci je možnost statistické analýzy zkoumaných dat.

²⁴ DANICS, Š., DUBSKÝ, J., KAMÍN, T., URBAN L. *Základy sociologie a politologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-225-7, s. 31.

²⁵ DANICS, Š., DUBSKÝ, J., KAMÍN, T., URBAN L. *Základy sociologie a politologie*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-225-7, s. 33.

8.2 Hypotézy výzkumu

Pro výzkum byly stanoveny následující tři hypotézy

H1 – Dotazovaní se domnívají, že program zacházení s odsouzenými je pro výkon trestu odnětí svobody důležitý.

H2 – Vzdělávací aktivity jsou nejdůležitějším prvkem programu zacházení.

H2 – Odborní zaměstnanci věznice jsou pro odsouzené partnery při plnění programu zacházení

8.3 Subjekty výzkumu

Na základě výše uvedených hypotéz jsem vytvořil dotazník, který jsem zaslal do věznice Vinařice, kde byly dotazníky rozdány k vyplnění odsouzeným za pomoci a instruktáže zaměstnanců v rámci programu zacházení s volným časem. Tyto dotazníky byly vyplněny anonymně a z tohoto důvodu se domnívám, že velké procento těchto dotazníků je vyplněno upřímně, beze strachu odsouzených z reakce zaměstnanců věznice.

Vzhledem ke skupině respondentů jsem volil jednoduché otázky, vyžadující jednoznačnou odpověď ze strany respondenta a tyto jsem rozdělil do jednotlivých podsouborů. V dotazníku jsou zastoupeny jak otevřené, tak uzavřené otázky.

8.4 Charakteristika výzkumu

V rámci výzkumu, který byl proveden u 40 odsouzených ve věznici Vinařice, byly stanoveny podmínky, kdy první podmínkou bylo, že dotazovaní jsou ve výkonu trestu minimálně podruhé, tudíž nejsou prvotrestaní. Další podmínkou bylo zařazení respondentů v oddělení se speciálními způsoby zacházení s odsouzenými, konkrétně bezdrogová zóna a výstupní oddělení. Všichni respondenti dotazník vyplnili a odevzdali. Jednalo se o 23 odsouzených umístěných v oddělení bezdrogové zóny a 17 odsouzených umístěných ve výstupním oddělení věznice.

8.5 Rozdělení dotazníku

V první části jsou uvedeny základní informace o respondentech, tj. pohlaví, věk, vzdělání a počet trestů.

V další části jsou zastoupeny otázky týkající se názoru respondentů na výkon trestu v uvedených věznicích, co se týká především plnění programu zacházení a jeho jednotlivých aktivit.

V poslední části dotazníků jsou otázky, které zjišťují názor respondentů na odborné zaměstnance věznice a jejich činnost ve věznici.

9 PREZENTACE POZNATKŮ Z DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

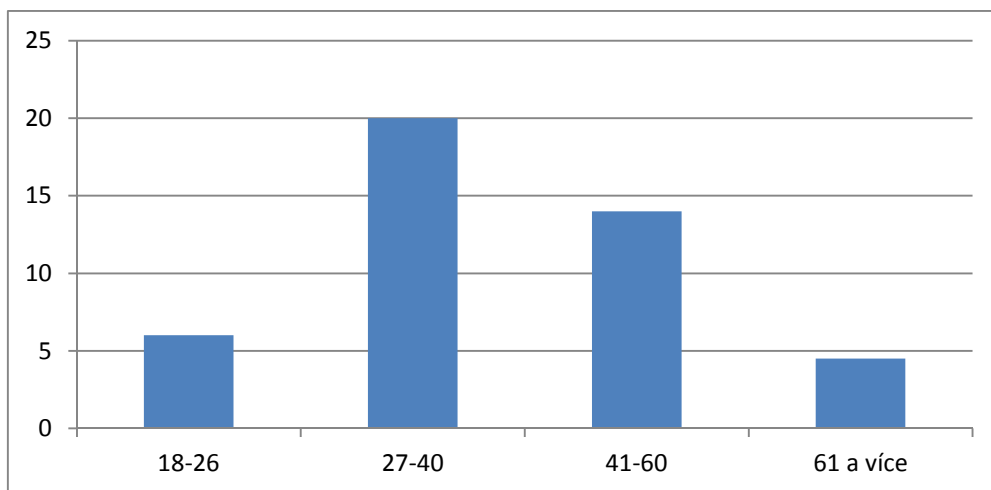
Po vyplnění a navrácení dotazníků jsem provedl vyhodnocení výzkumu, kdy jsem k tomuto hodnocení použil přehledné grafy ke znázornění výsledků výzkumu.

9.1 Dotazník pro odsouzené

První část dotazníku

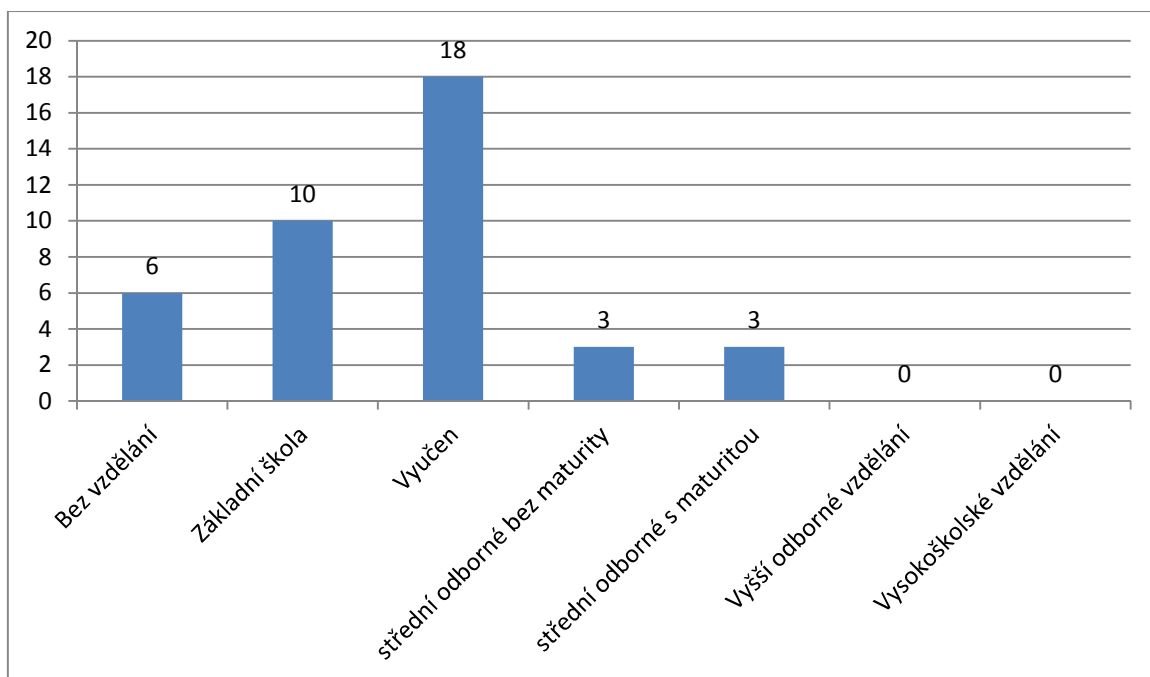
Vzhledem k faktu, že ve věznici Vinařice jsou umístěni pouze odsouzení mužského pohlaví, nebyla provedena otázka ohledně pohlaví respondentů.

Otázka č. 1 - Věk respondentů

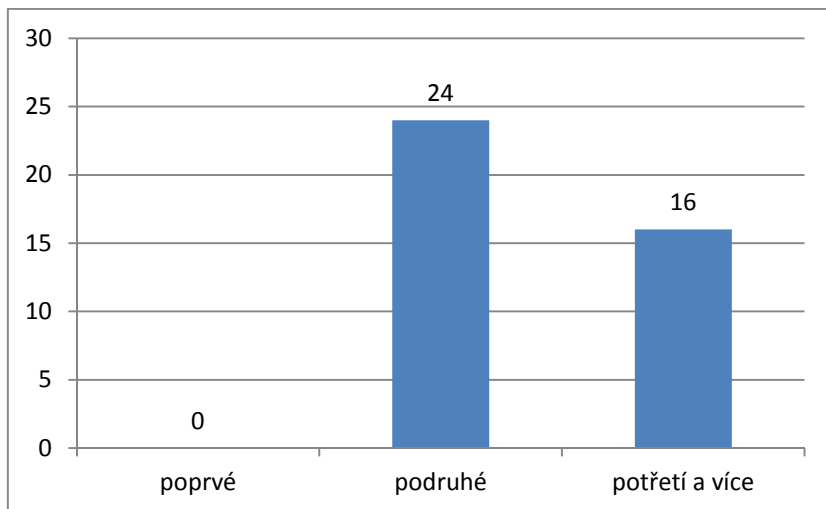
Jak vyplývá z grafu, věková skladba odsouzených je velmi široká. Odsouzení se pohybují mezi několika generacemi lidí, kdy i tento ukazatel je zohledňován při zpracovávání komplexní zprávy a následně realizaci programu zacházení.

Otázka č. 2 - Nejvyšší dosažené vzdělání

Zde je jasně patrné, že mezi odsouzenými jasně převládá skupina vyučených osob. Hned po ní následuje skupina odsouzených se základním vzděláním a s nedokončenou základní školní docházkou. Odsouzení, kteří mají střední vzdělání, jsou zde v naprosté menšině a zcela zde absentuje skupina odsouzených, kteří by měli vyšší vzdělání než středoškolské s maturitou.

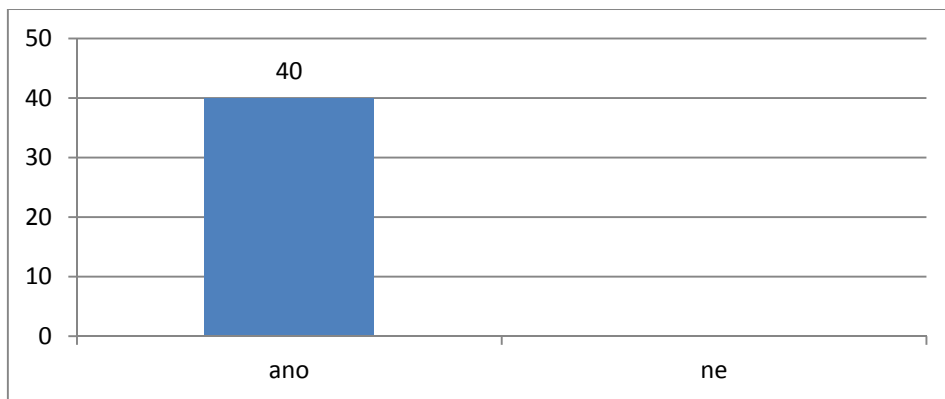
Otázka č. 3 - Počet výkonů trestů odnětí svobody

Výsledek tohoto grafu je dán jednou z podmínek výběru respondentů, kdy se jedná o recidivisty. Z grafu je patrné, že převládají osoby odsouzené podruhé.

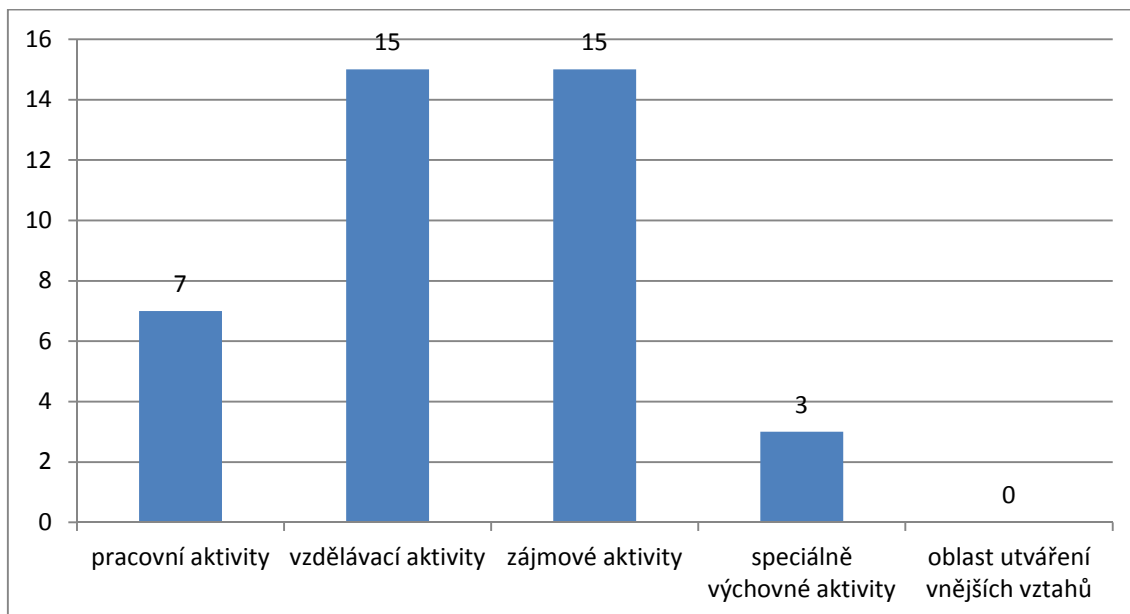
Druhá část dotazníku

Otázka č. 4 - Považujete program zacházení s odsouzenými za důležitý?

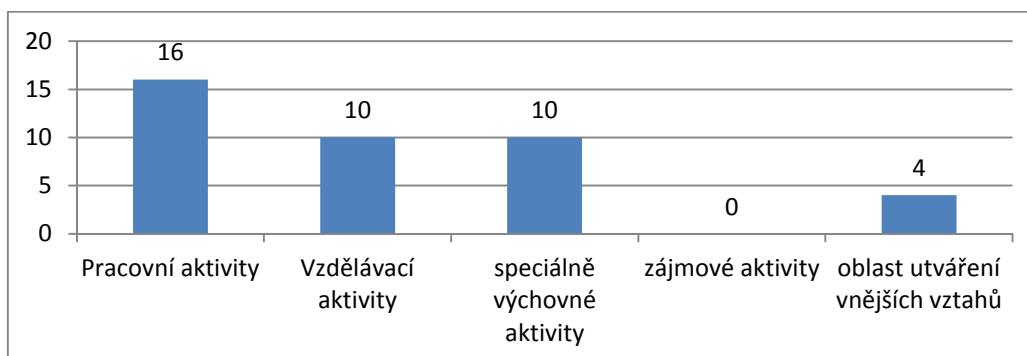
Tento graf znázorňuje, že všichni dotázaní respondenti považují program zacházení za důležitou složku života ve věznici, z čehož lze usuzovat, že všichni dotázaní plní program zacházení s maximálním úsilím a snaží se o jeho úspěšnou realizaci.

Otázka č. 5 - Která aktivita v programu zacházení je podle Vás nejdůležitější

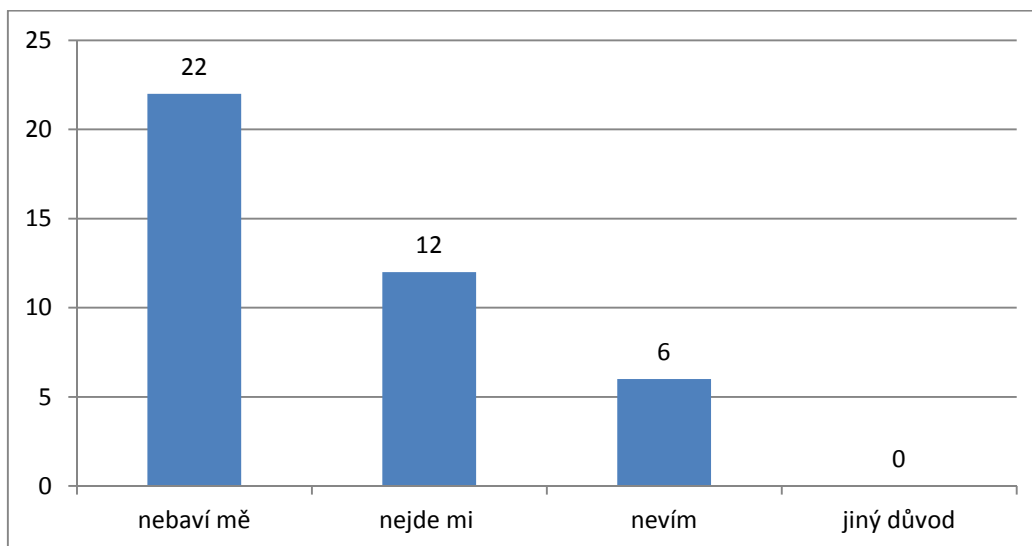
Výše uvedený graf znázorňuje, že vzdělávací aktivity považují odsouzení stejně důležité jako zájmové aktivity, kdy lze usoudit, že zájmové aktivity mají u odsouzených tak vysoké zastání protože jsou pro ně zábavné a jedná se aktivity, které si mohou odsouzení vybrat dle své povahy a vkusu. Vzdělávací aktivity jsou důležité, neboť odsouzení kvitují možnost doplnit si vzdělání, které jim po opuštění věznice mohou pomoci lépe se uplatnit na trhu práce.

Otázka č. 6 - Kterou aktivitu byste z programu zacházení vyřadili?

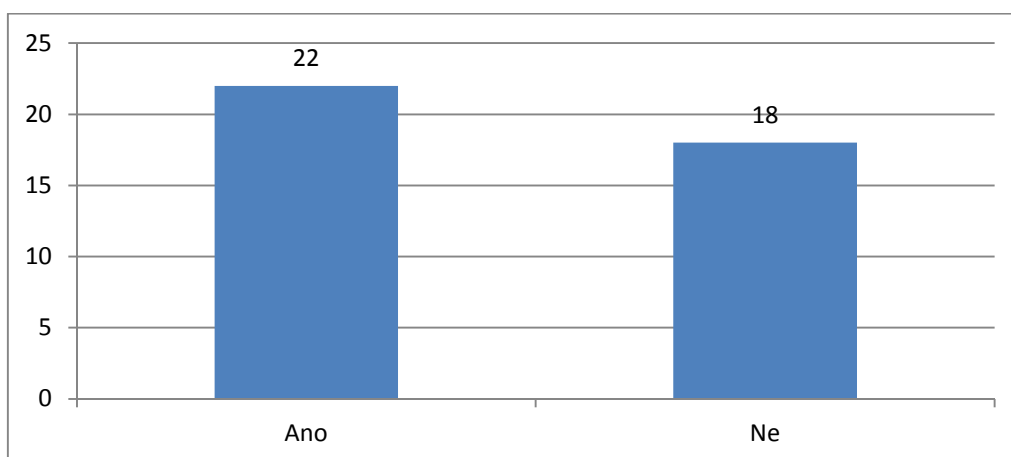
Dle výsledku šetření jsou u odsouzených nejméně oblíbené pracovní aktivity, které jsou povinni plnit v rámci programu zacházení. Naopak jako nejoblíbenější aktivitu, jak se dalo předpokládat, určili odsouzení zájmové aktivity.

Otázka č. 7 - Proč byste tuto aktivitu vyřadili?

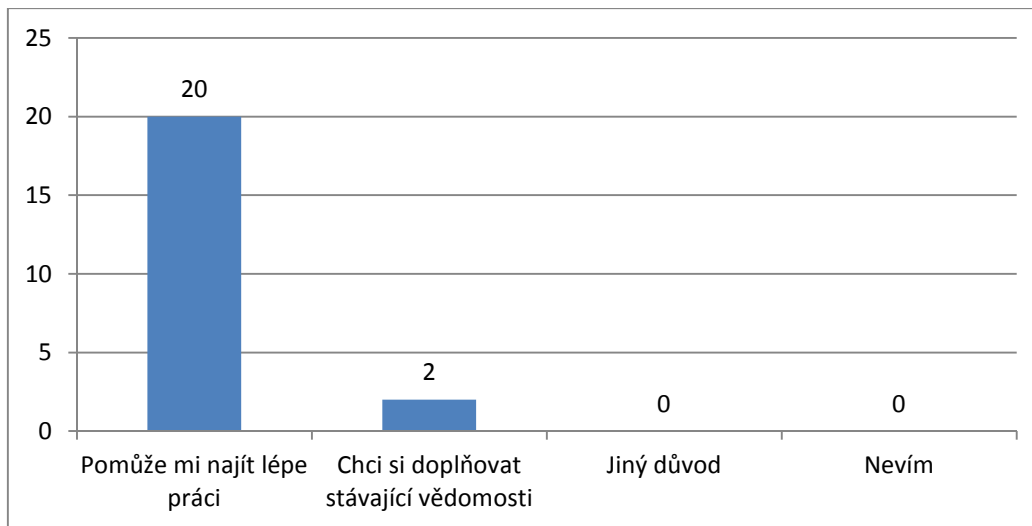
Tato otázka navazovala na předchozí otázku, z výsledků tohoto grafu je patrné, že odsouzení by některou z aktivit vyřadili především kvůli nezájmu nebo protože v ní nemají úspěch. Tento model je obvyklý i v běžném životě.

Otázka č. 8 - Dáváte přednost vzdělávacím aktivitám před pracovními?

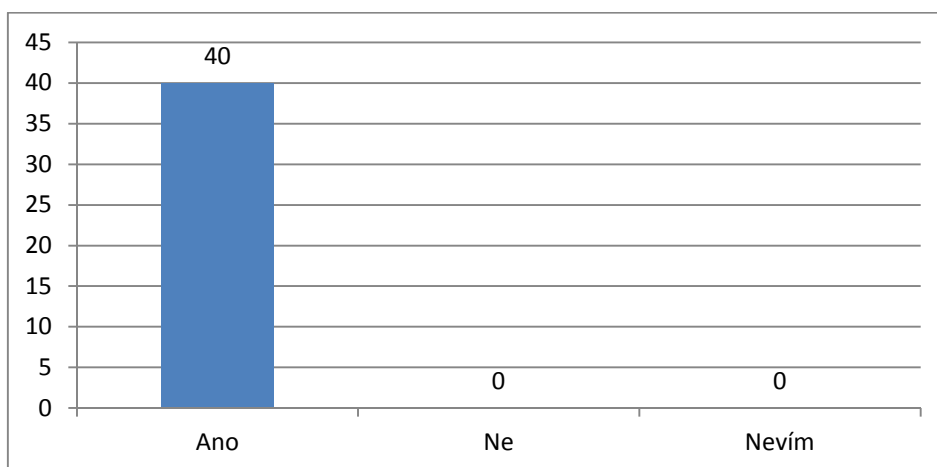
Odpovědi odsouzených na tuto otázku byly téměř vyrovnané.

Otázka č. 9 - Pokud dáváte přednost vzdělávacím aktivitám před pracovními tak proč?

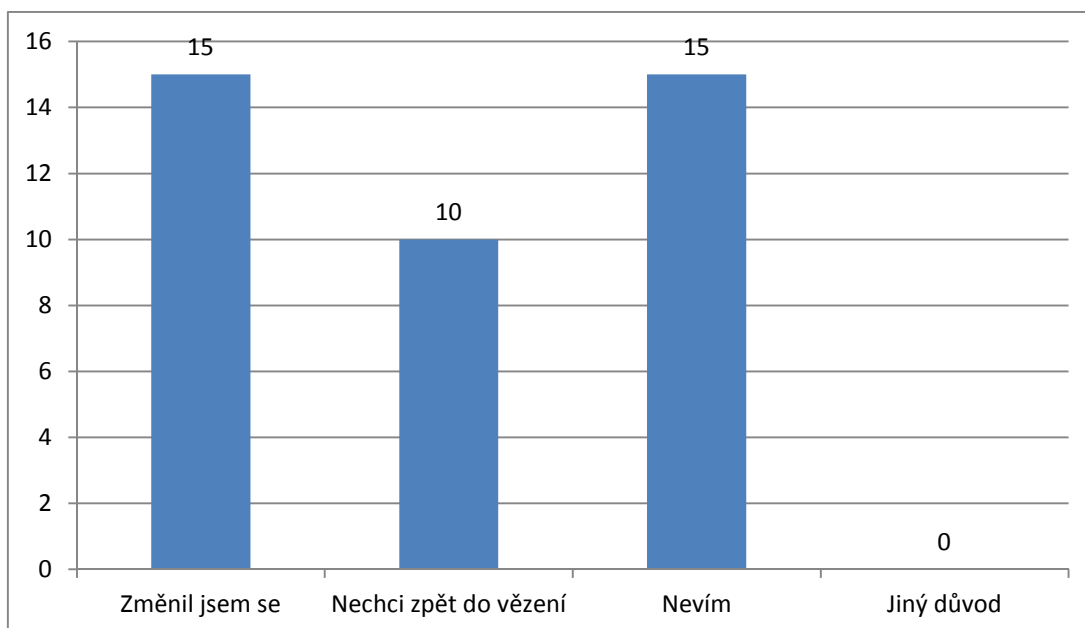
Všichni respondenti, kteří na otázku č. 8 odpověděli ano, byli dotázáni na důvod své odpovědi. Počet těchto respondentů je 22. Názor většiny respondentů je ten, že jim vzdělávání poskytované ve věznici pomůže se lépe zařadit do života na svobodě tím, že jim pomůže najít si lépe práci. Dva respondenti uvedli, že si chtějí doplňovat a osvěžovat stávající vědomosti. Jiný důvod k upřednostnění vzdělávacích aktivit před pracovními neuvedl žádný z respondentů.

Otázka č. 10 - Je pro Vás současný výkon trestu v souvislosti s realizací programu zacházení odrazující pro další páčání protiprávního jednání?

Pokud jsou odpovědi respondentů na výše uvedený dotaz upřímné a pravdivé, byla by nasnadě otázka, proč jsou všichni odsouzení recidivisté. Z výsledků tohoto grafu je možné usoudit, že nad touto otázkou příliš nepřemýšleli.

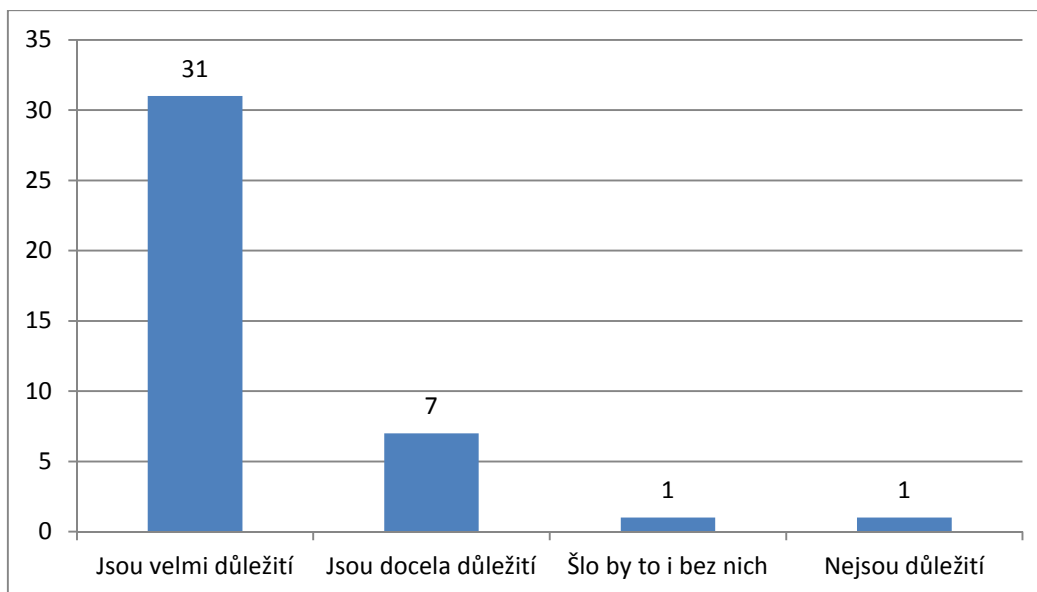
Otázka č. 11 - Z jakého důvodu je pro Vás současný výkon trestu odrazující od páčání protiprávního jednání?

Tento výsledek je v návaznosti na předchozí otázku zajímavý z toho důvodu, že jím lze nahlédnout na osobnosti odsouzených, kdy tito jsou rozděleni na téměř shodné třetiny, které na jedné straně uvádí, že došlo ke změně jejich osobnosti v souvislosti s realizací programu zacházení, jak bylo uvedeno v předchozí otázce. Druhá část odsouzených uvádí, že se již nechce vrátit do vězeňského prostředí. Třetí část sice uvádí, že realizace programu zacházení je odrazující od opětovného páchaní protiprávního jednání, avšak nejsou schopni uvést důvod, který by je odradil. Respondentům byla dána možnost uvést jiný důvod než změnu chování, opětovné umístění do věznice či odpověď nevím, ale žádný z respondentů tuto možnost nevyužil.

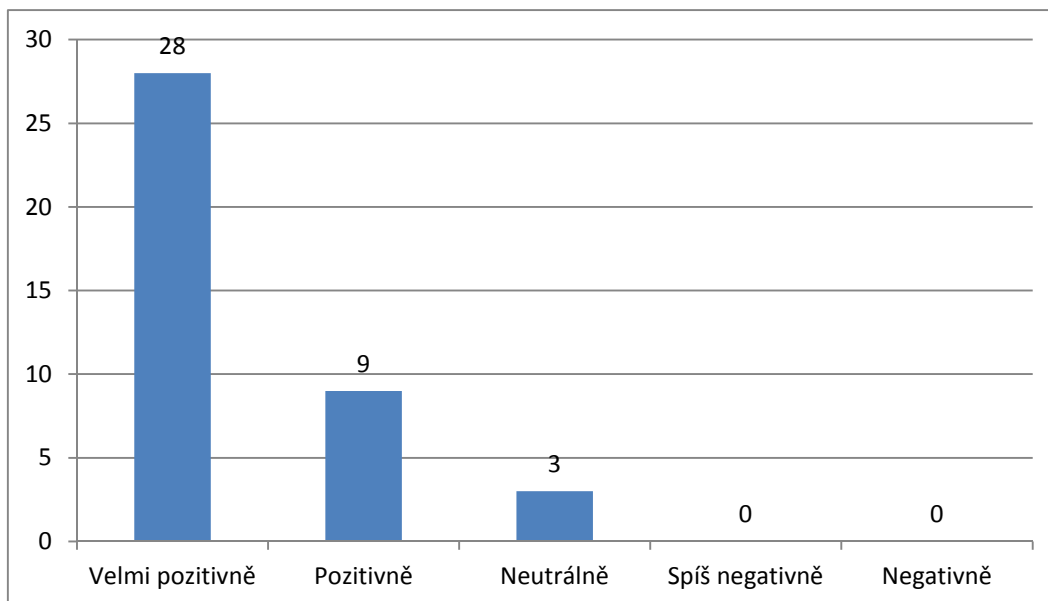
Třetí část dotazníku

Otázka č. 12 - Jak důležití jsou pro Vás zaměstnanci věznice (vychovatel, psycholog, sociální pracovník apod.)?

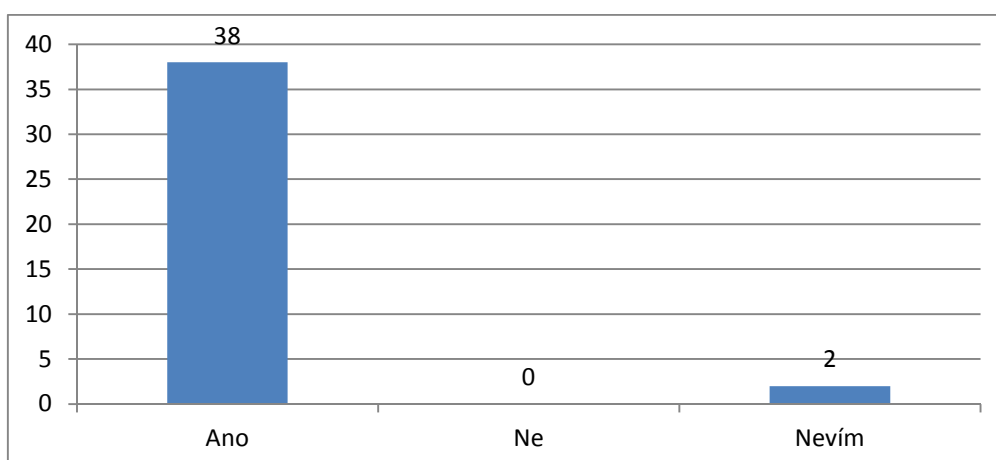
Z výsledku tohoto zkoumání je patrné, že pro převážnou většinu odsouzených je velmi důležitá nebo důležitá spolupráce s odbornými zaměstnanci věznice. Pouze dva respondenti vyjádřili jiný názor.

Otázka č. 13 - Jak vnímáte zaměstnance věznice v souvislosti s plněním programu zacházení?

Výsledky tohoto zkoumání jasně ukazují na fakt, že odborní zaměstnanci věznice Vinařice jsou ze strany odsouzených velmi pozitivně nebo pozitivně vnímáni. Tento výsledek je pozitivní vzhledem k realizaci programu zacházení, kde je nutná spolupráce mezi odsouzenými a odbornými zaměstnanci věznice. Dále výsledek svědčí o dobré práci odborných zaměstnanců věznice Vinařice.

Otázka č. 14 - Berete odborné zaměstnance věznice jako partnery při realizaci programu zacházení?

Ze znázornění tohoto grafu je jasně patrné, že odsouzení ve Věznici Vinařice vnímají odborné zaměstnance věznice jako partnery, což je pozitivní zjištění z toho důvodu, že realizace programu zacházení je kromě jiného závislá také na spolupráci odsouzeného s odbornými zaměstnanci věznice, kdy je důvěra odsouzeného k zaměstnanci věznice důležitým vodítkem ke vzájemné spolupráci.

9.2 Shrnutí výsledků výzkumu

Z výsledku dotazníkového průzkumu vyplývá, že vězni zařazení ve specializovaných odděleních výkonu trestu ve výše uvedené věznici jsou vždy muži v různých věkových skupinách. Z výsledků dotazníkového výzkumu vyplývá, že většina odsouzených má základní či nižší střední vzdělání. Všichni dotazovaní jsou ve výkonu trestu již opakovaně.

Odpovědí na otázku ohledně důležitosti programu zacházení s odsouzenými je podle všech respondentů „důležitý“. Nejdůležitějšími složkami programu zacházení jsou dle průzkumu vzdělávací a zájmové aktivity. Co se týká pracovních aktivit, tak většina respondentů by z programu zacházení vyřadila právě tyto aktivity. O zrušení zájmových aktivit by však nestál žádný z respondentů. Důvody vyřazení právě pracovních aktivit jsou především nezájem respondentů a tvrzení, že jim pracovní aktivity nejsou. 22 respondentů z celkového počtu uvedlo, že před pracovními aktivitami upřednostňují ty vzdělávací z důvodů možnosti lepšího uplatnění na trhu práce po propuštění z věznice.

Současný výkon trestu odnětí svobody v souvislosti s realizací programu zacházení je pro všechny respondenty odrazující od páčání dalšího kriminálního jednání. Důvod tohoto odrazení však není schopna uvést skoro polovina dotázaných.

Zaměstnanci věznice jsou dle průzkumu pro odsouzené velmi nebo docela důležití. Odsouzení respondenti je vnímají pozitivně nebo velmi pozitivně, kdy je ve většině případů berou jako své partnery při realizaci programu zacházení.

Hypotéza č. 1 byla výzkumem částečně potvrzena, kdy všichni respondenti uvedli, že program zacházení je velmi důležitý ve výkonu trestu odnětí svobody.

Hypotéza č. 2 byla výzkumem částečně potvrzena, kdy většina respondentů uvedla, že nejdůležitější aktivitou v rámci programu zacházení je vzdělávací a zájmová činnost, kdy většina respondentů by upřednostnila vzdělávací aktivity v rámci programu zacházení za aktivity pracovní a to z důvodu lepšího uplatnění na trhu práce po propuštění z výkonu trestu. Na druhou stranu z výzkumu vyplývá, že nejoblíbenější aktivitou odsouzených je zájmová aktivita, kterou by na rozdíl od vzdělávacích aktivit nevyřadil z programu zacházení ani jeden z dotázaných.

Hypotéza č. 3 se potvrdila, kdy respondenti shodně uvedli, že berou odborné zaměstnance jako své partnery, vnímají je velmi pozitivně nebo pozitivně a také jsou přesvědčeni, že zaměstnanci jsou pro realizaci programu zacházení velmi důležití.

10 KAZUISTIKY

Kazuistika nebo též případová studie patří mezi výzkumné metody a zabývá se popisem jednotlivých případů, např. vznikem, průběhem a vyléčením duševní choroby apod. Stejně jako jedince se může kazuistika týkat i skupiny lidí či instituce. Slouží jako pomoc a srovnání pro podobné případy.²⁶

Kazuistiky v této práci jsou další použitou metodou zkoumání. Zabývají se popisem dvou případů odsouzených zařazených ve specializovaném oddělení věznice Vinařice.

10.1 Osnova kazuistiky

1) Předvedení případu, krátká charakteristika osoby

2) Anaméza

²⁶ HARTL, P., HARTLOVÁ, H. Psychologický slovník. Praha : Portál, 2004. s. 253. ISBN: 80-7178-303-X.

- rodinná (rodiče: vzdělání, přibližný věk, stav, případné problémy, sourozenci: počet, pohlaví, věk, případné problémy, další důležité údaje podle okolností)
- osobní anamnéza odsouzeného (průběh těhotenství a porodu, psychomotorický vývoj, řeč, případné úrazy, nemoci, školní vývoj, zralost, odklad, adaptace na školní zařízení, prospěch, problémy).

3) Současný stav osoby

4) Osobnostní problémy odsouzeného (počátek a vývoj současných obtíží, diagnostické údaje- vyšetření v poradně, vlastní pozorování či vyšetření, relevantní data od vychovatelů a lékařů).

5) Analýza případu (předpokládané či doložené příčiny problémů, souvislosti mezi zjištěnými daty, interpretace dat).

6) Návrh intervence (návrh možných řešení situace - v rámci věznice a poté i na svobodě).

10.2 Kazuistiky vybraných odsouzených

V těchto kazuistikách jsou uspořádána všechna fakta, která jsou o odsouzených známa a tato budou předmětem následné analýzy.

10.2.1 Kazuistika I.

Jméno a příjmení: Pro zachování anonymity bylo jméno změněno na Jan Novák

Datum narození: Z důvodu zachování anonymity je uveden pouze věk 21 let

Výška: 163 cm

Váha: 61 kg

Státní příslušnost: Slovenská republika

Etnická příslušnost: Romská

Nejvyšší dosažené vzdělání: 7. třída základní školy

Poslední pracovní zařazení: Nikdy nevykonával práci

Zkušenost s návykovými látkami: Ano, Alkohol, drogy lehké i tvrdé

Počet výkonů trestu: 3 (12, 24, 8 měsíců)

Typ trestné činnosti: Majetková trestná činnost

Zařazen: dle § 81 – MON, NMÚ (možný objekt násilí, nízká mentální úroveň)

Počet kázeňských trestů ve výkonu trestu: 8 – (neplnění časového rozvrhu dne, neuposlechnutí pokynu zaměstnance Vězeňské služby ČR, porušování řádu výkonu trestu odnětí svobody).

Plnění programu zacházení. Odsouzený program zacházení, který mu byl vymezen ve výkonu trestu, plní, ale jen v minimální míře.

Anamnéza

Rodinná anamnéza:

Odsouzený uvedl, že jeho rodiče pochází z blízkého příbuzenského vztahu: bratranec – sestřenice. Sourozenců má 7, kdy se narodil jako 4. v pořadí.

Odsouzený žil v romské komunitě, která čítala několik desítek členů. Informace o rodině jsou dále velmi nepřesné kvůli cizí státní příslušnosti odsouzeného. Zjištěno, že otec byl několikrát ve výkonu trestu odnětí svobody.

Osobní anamnéza:

Od narození má rozštěp horního rtu. Od malička byl hyperaktivní. V raném dětském věku neutrpěl žádné zranění. Mateřskou školu nenavštěvoval. Na základní škole již v prvním ročníku nezvládal učivo dle osnov, kdy bylo rozhodnuto, že bude ročník opakovat. Od druhého ročníku byl jako žák plně integrován pro všechny hlavní předměty, kdy pro něj byl vypracován individuální vzdělávací program. Na výuku do

školy se i přes veškerou pomoc ze strany školy dostavoval minimálně především díky špatným podmínkám v rodině. (život v romské komunitě). První sexuální zkušenost byla s jeho matkou ve dvanácti letech, kdy obě strany k sexu dobrovolně svolily.

Současný stav osoby:

Odsouzený ve věznici, i když si je vědom, že se nechová dle stanoveného režimu, stále porušuje řád a pravidla ve věznici a při seznámení se s trestem, dle kázeňské pravomoci zaměstnanců se uzavírá do sebe a jako prvotní obranu volí pláč. Ve volných chvílích si cucá palec, kdy si toto chování neuvědomuje. Za svůj současný pobyt ve věznici neměl žádnou návštěvu.

Osobnostní problémy odsouzeného

Chová se jako typický eretický typ. Je hlučný, vykřikuje, neustále zasahuje do projevů a rozhovorů ostatních osob. Při osobním volnu se nepřítomně dívá z okna a kývá se ze strany na stranu. V rámci možnosti korespondence s rodinou špatně zvládá pravopis a ztěžka čte. Složitější instrukce chápe obtížně, plní je jen z části a smlouvá o nich. Při společných aktivitách odsouzených spolupracuje jen minimálně. Sám se neprojevuje.

Analýza případu

Vzhledem k absenci lékařských a dalších odborných vyšetření není zcela jasně dána příčina problémů odsouzeného. Zcela jistě je jednou z příčin jeho kriminálního chování užívání alkoholu a dalších návykových látek, pod jejichž vlivem často páchal zmíněnou trestnou činnost. Další z příčin lze jednoznačně spatřit v naprosto nevyhovujícím rodinném prostředí, kdy byla zanedbávána lékařská i další odborná péče v raném věku odsouzeného.

Návrh intervence

Dle zjištěných skutečností navrhuji jako nejvhodnější soustavnou intervenci ze strany vychovatelů odsouzeného, kdy jako prvotní opatření je nutné zapojit odsouzeného přiměřeně k jeho omezenému intelektu do společných terapií odsouzeného. Vzhledem k faktu, že odsouzený nejeví známky závislosti na alkoholu či jiných návykových látkách, doporučoval bych pouze skupinovou či ambulantní terapii určenou k zabránění

rozvíjení těchto závislostí. Po propuštění odsouzeného na svobodu doporučuji systematický dozor probační a mediační služby a úzkou spolupráci s psychologem, která bude přínosem k resocializaci odsouzeného.

10.2.2 Kazuistika II.

Jméno a příjmení: Pro zachování anonymity bylo jméno změněno na Josef Povolný

Datum narození: Z důvodu zachování anonymity je uveden pouze věk 44 let

Výška: 186 cm

Váha: 90 kg

Státní příslušnost: Česká republika

Etnická příslušnost: Evropský typ

Nejvyšší dosažené vzdělání: Vyučen v oboru truhlář

Poslední pracovní zařazení: Pomocný dělník, neuvádí se název firmy

Zkušenost s návykovými látkami: Již 7 let pravidelně užívá pervitin, příležitostně další drogy a alkohol

Počet výkonů trestu: 4 (12 měsíců, 30 měsíců, 2x 18 měsíců, v současné době 36 měsíců)

Typ trestné činnosti: Majetková trestná činnost, násilná trestná činnost

Zařazen: dle § 81 – MPN (možný pachatel násilí)

Počet kázeňských trestů ve výkonu trestu: 2 – (neplnění časového rozvrhu dne, porušování řádu výkonu trestu odnětí svobody).

Anamnéza

Rodinná anamnéza:

Odsouzený uvedl, že jeho rodiče pochází ze střední vrstvy obyvatel, kdy odsouzený nemá sourozence. Odsouzený žil s rodiči v panelovém domě na sídlišti ve velkém městě, kdy oba rodiče neměli nikdy žádný konflikt se zákonem.

Osobní anamnéza:

Při narození byl v pořádku. Od malička měl veškerou péči zajištěnou od rodičů. V raném dětském věku neutrpěl žádné zranění. Mateřskou školu navštěvoval se svými vrstevníky. Na základní škole nijak nevybočoval chováním ani prospěchem od svých vrstevníků. Na druhém stupni základní školy se odsouzenému zhoršil prospěch i chování ve škole. Několikrát byl ze strany vedení školy postižen za opakované neomluvené hodiny. Po ukončení základního vzdělání byl přijat do učebního oboru truhlář, který ukončil závěrečnými zkouškami. Již v době učení měl časté absence a ve druhém ročníku dostal na závěrečném vysvědčení snížený stupeň z chování za držení marihuany na půdě školy. Po absolvování učiliště se odstěhoval od rodičů k přítelkyni, kdy s nimi na několik měsíců nevyhledal kontakt. Po cca roce sdělil rodičům, že společně s přítelkyní bere drogy a opakovaně od rodičů žádal finanční hotovost. Když mu ji tito nedali, tak jim vyčítal nezájem.

Současný stav osoby:

Odsouzený je ve věznici umístěn vzhledem ke své závislosti na omamných látkách, kdy po prvotních problémech s dodržováním režimu spolupracuje s vychovateli. Úkoly dané mu vychovateli plní na dobré úrovni. Věnuje se zaměstnání v rámci věznice. Jeho chování je standardní a ovládané. Jeho chápání je na obvyklé úrovni. Navštěvovat ho do věznice pravidelně chodí matka a občas přítelkyně.

Osobnostní problémy odsouzeného

Odsouzený se chová standardně bez problémů. Ke svému okolí je vstřícný. Má extrovertní povahu, kdy je rád středem pozornosti. Neporušuje vězeňský řád. Při skupinových činnostech odsouzených aktivně spolupracuje. Při osobním volnu se zabývá drobnou ruční prací nebo psaním dopisů. Instrukce od vychovatelů chápe a plní bez problémů.

Analýza případu

Vzhledem ke zjištěným informacím není zcela jasně dána příčina problémů odsouzeného. Hlavní příčina je spatřována v pravidelném užívání návykových látek, kdy odsouzený páchal trestnou činnost za účelem opatření prostředků k získání dalších návykových látek.

Návrh intervence

Dle zjištěných skutečností navrhuji jako nejvhodnější soustavnou intervenci ze strany vychovatelů odsouzeného, kdy vzhledem k zájmu a spolupráci odsouzeného s vychovatelem je tato metoda dle mého názoru nejschůdnější. Vzhledem k faktu, že odsouzený byl dlouhodobě závislý na návykových látkách, doporučoval bych intenzivní terapii určenou k odstranění této závislosti. Po propuštění odsouzeného na svobodu doporučuji systematický dozor probační a mediační služby a úzkou spolupráci s psychologem a ústavní léčbu zajištěnou ihned po propuštění z výkonu trestu.

11 SHRNU TÍ POZNATKŮ Z PRAKTICKÉ ČÁSTI

Cílem praktické části mé bakalářské práce je shrnutí poznatků získaných při provedených průzkumech, jejich evaluace a doporučení pro další praxi, kdy byl, za pomoci dotazníků, zjišťován názor odsouzených na důležitost programu zacházení a v něm zahrnutých vzdělávacích aktivit, kdy bylo zjištěno, že program zacházení považují odsouzení shodně za velmi důležitý, tak vzdělávací aktivity, kterým odsouzení dávají přednost před pracovními, jsou pro odsouzené důležité, ale jednoznačně nejoblíbenější kavitou odsouzených je ta zájmová, kdy si každý může určit, co bude dělat.

Názory odsouzených na odborné pracovníky věznice jsou veskrze pozitivní, kdy odsouzení berou tyto pracovníky jako partnery při realizaci programu zacházení, což je velmi důležité a pozitivní pro odsouzené, ale také pro zaměstnance věznice, kteří se mohou ujistit, že vykonávají svou práci svědomitě a na vysoké úrovni.

Dvě kazuistiky, které byly v praktické části popsány a analyzovány jsou dalším výzkumným prostředkem použitým v této práci, kdy detailním rozpracováním dvou dotazovaných osob si lze utvořit hlubší náhled do života těchto lidí, odhalit spouštěče jejich kriminálního chování, uvážit možnosti změny jejich osobnosti v rámci programu zacházení a stanovit cíl programu, který povede k úspěšné realizaci tohoto programu a umožní těmto osobám nový vstup do normálního života bez kriminálního jednání.

12 ZÁVĚR

Tato bakalářská práce se zabývala využitím speciální pedagogiky při jednání s odsouzenými. Bakalářská práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a praktickou. Teoretická část práce je rozdělena do sedmi kapitol, kdy se úvodní kapitola zabývá odsouzenými ve vztahu k jejich diagnostice a diferenciaci. Ve druhé kapitole je vysvětlen pojem nástroje program zacházení s odsouzenými, dále je zde program zacházení popsán, je zde vysvětlena jeho funkce, zakotvení v zákoně a způsob jeho užívání ve vězeňské praxi. Dále jsou zde uvedeny jeho složky, kdy je zde též vysvětlen jejich účel a způsob provádění. Ve třetí kapitole jsou popsána zvláštní oddělení ve věznici, kde je též popsána funkce programu zacházení v těchto odděleních. Ve čtvrté kapitole jsou popsány druhy specializovaného zacházení s odsouzenými, jejich funkce a jsou zde popsány jednotlivé standardizované programy, které jsou užívány v praxi českého vězeňství. Pátá kapitola se zabývá činností odborných zaměstnanců věznice i příslušníku Vězeňské služby ČR. V šesté kapitole, která uzavírá teoretickou část práce, jsou uvedeny pedagogické zásady využívané při speciálně výchovných aktivitách s odsouzenými v rámci programu zacházení.

V první kapitole praktické části byly stanoveny cíle a metody pro uskutečnění dotazníkového průzkumu mezi odsouzenými z věznice Vinařice. Dále byly stanoveny tři hypotézy, na základě nichž byl dotazník vytvořen a předán respondentům. Tito respondenti uvedli, jak je zjištěno z výsledků dotazníkového šetření, že program zacházení s odsouzenými je v současném systému vězeňství nezbytný a důležitý. Dále bylo zjištěno, že program zacházení je pro respondenty důležitý jako celek a každý respondent preferuje některou z aktivit programu zacházení, z nichž nejdůležitější je dle výsledku výzkumu aktivita vzdělávací, nejoblíbenější je však aktivita zájmová. Bylo zajímavé zjišťovat názor odsouzených na odborné pracovníky věznice, kdy bylo milé zjištění, že odsouzení berou tyto zaměstnance vážně, velmi pozitivně a pokládají je za své partnery, což je podstatný podnět k úspěšné realizaci programu zacházení s výše uvedenými odsouzenými respondenty.

„Dobrý člověk je učitelem horšího, horší člověk je materiálem člověka dobrého. Ten, kdo si neváží svého učitele anebo nemá rád materiál, s kterým pracuje, dopouští se chyby.“

Lao-c' (Starý mistr)

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ČERNÍKOVÁ, V. et al. *Sociální ochrana. Terciární prevence, její možnosti a limity.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-138-0.

HANUŠ, B. *Primární základy penologie.* Praha : Vysoká škola Jana Amose Komenského, 2005. ISBN – 80-86723-14-3.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník.* 1. vydání. Praha : Portál 2000, ISBN 80-7178-303-X.

ŠTĚRBA, V. *Penologie.* 1. vydání. Praha : Armex publishing, 2007. ISBN 978-8086795-48-5.

FISCHER, S. *Sociální patologie, propedeutika.* Ústí nad Labem : Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. ISBN 80-7044-812-1.

BAJCURA, L. *Práva vězně od vazby po propuštění z trestu odnětí svobody.* GRADA Publishing, 1999. ISBN 80-7169-555-6.

NÝVLTOVÁ V. *Psychopatologie pro speciální pedagogy.* 2. Vydání. Praha : Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2010. ISBN 978-80-86723-85-3.

VÁGNEROVÁ M. *Psychopatologie pro pomáhající profese.* 3. Vydání. Praha : Portál 2004. ISBN 80-7178-802-3.

DANICS, Š., DUBSKÝ, J., KAMÍN, T., URBAN, L. *Základy sociologie a politologie.* Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-225-7.

Seznam ostatních zdrojů

Zákony:

Zákon č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník v platném znění

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní ČR v platném znění

Zákon č. 141/1961 Sb. Trestní řád

Vyhlášky

Vyhláška č. 19/2015 ze dne 22. ledna 2015, kterou se mění vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody

Nariadení

Nariadení Generálního ředitele Vězeňské služby č. 36/2013, kterým se stanoví pravidla pro zpracování komplexní zprávy o odsouzeném prostřednictvím pracovního nástroje SARPO

Nariadení Generálního ředitele vězeňské služby č. 31/2012

Další zdroje:

Vnitřní řád věznice Vinařice

České vězeňství. 2006, roč. 14, č. 5, s. 8. ISSN 1213-9297

Internetové zdroje

<http://www.vscr.cz>.

<http://mvcr.cz>

KUBÍČKOVÁ, P. KMĚTÍK, I. *Penologie*. Střední odborná škola ochrany osob a majetku s.r.o. Karviná 2011, <http://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/penologie.pdf>

13 SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Základní komponenty instrumentu SARPO a mechanismus hodnocení, vedoucí k volbě nejvhodnější intervence (programu zacházení)	31
---	----

Seznam grafů

Graf 1: Počet respondentů podle věkových kategorií	45
Graf 2: Grafické znázornění dosaženého vzdělání respondentů	46
Graf 3 : Grafické znázornění počtu výkonů trestů odnětí svobody respondentů	47
Graf 4 : Grafické znázornění odpovědí respondentů na důležitost programu zacházení	47
Graf 5 : Grafické znázornění odpovědí respondentů na dotaz jaká aktivita v rámci programu zacházení je nejdůležitější	48
Graf 6 : Grafické znázornění aktivit, které by respondenti z programu zacházení vyřadili	49
Graf 7 : Grafické znázornění důvodů proč by tuto aktivitu vyřadili	49
Graf 8 : Grafické znázornění odpovědí na otázku zda respondenti dávají přednost vzdělávacím aktivitám před pracovními aktivitami	49
Graf 9 : Grafické znázornění důvodu upřednostnění vzdělávacích aktivit před pracovními	50
Graf 10 : Grafické znázornění odpovědí respondentů, zda je pro ně současný výkon v souvislosti s realizací programu zacházení odrazující pro další kriminální jednání	50
Graf 11 : Grafické znázornění odpovědi na otázku ke zdůvodnění tvrzení o odrazení respondentů od kriminálního jednání	51
Graf 12: Grafické znázornění míry důležitosti odborných zaměstnanců věznice z pohledu respondentů	52
Graf 13: Grafické znázornění vnímání zaměstnanců věznice v souvislosti s realizací programu zacházení z pohledu respondentů	52

Graf 14: Grafické znázornění odpovědí respondentů zda berou odborné zaměstnance jako své partnery při realizaci programu zacházení

53

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Dotazník pro odsouzené zařazené ve věznici Vinařice

Příloha 2: Druhy a seznam specializovaných oddělení výkonu trestu v České republice

Příloha 3: Denní rozvrh dne na specializovaném oddělení výkonu trestu věznice Vinařice

Příloha č. 1

Dotazník pro odsouzené umístěné ve věznici Vinařice specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených s mentální retardací.

Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Jakub Flax a jsem studentem univerzity Jana Amose Komenského v Praze. V rámci mé bakalářské práce jsem se zaměřil na využití speciální pedagogiky při jednání s odsouzenými. V rámci výzkumu prováděného v této práci Vás chci zdvořile požádat o vyplnění jednoduchého dotazníku.

Tento dotazník tvoří 14 otázek seřazených do tří částí. Jedná se o anonymní odpovědi, a proto bych uvítal naprostou upřímnost a otevřenost z Vaší strany při vyplňování dotazníku. Vaše názory jsou pro můj výzkum velmi důležité, protože mohou mít za následek zkvalitnění postupů ze strany zákonodárců i odborných zaměstnanců věznice, kteří s Vámi spolupracují. Děkuji za Vaši ochotu a pomoc.

První část dotazníku:

Otázka č. 1 Věk respondentů

18-26 27-40 41-60 61 a více

Otázka č. 2 Nejvyšší dosažené vzdělání

Bez vzdělání
Základní škola
Vyučen
Střední odborné bez maturity
Střední odborné s maturitou
Vyšší odborné vzdělání
Vysokoškolské vzdělání

Otázka č. 3 Počet výkonu trestu odnětí svobody

poprvé podruhé potřetí

Druhá část dotazníku

Otázka č. 4 Považujete program zacházení s odsouzenými za důležitý

Ano

Ne

Otázka č. 5 Která aktivita programu zacházení je podle Vás nejdůležitější?

Pracovní aktivita

Vzdělávací aktivita

Speciálně výchovná aktivita

Zájmová aktivita

Oblast utváření vnějších vztahů

Otázka č. 6 Kterou aktivitu byste z programu zacházení vyřadil?

Pracovní aktivita

Vzdělávací aktivita

Speciálně výchovná aktivita

Zájmová aktivita

Oblast utváření vnějších vztahů

Otázka č. 7 Proč byste tuto aktivitu vyřadil?

Nebaví mě

Nejde mi

Nevím

Jiný důvod

Otázka č. 8 Dáváte přednost vzdělávacím aktivitám před pracovními?

Ano

Ne

Otázka č. 9 Pokud dáváte přednost vzdělávacím aktivitám pře pracovními tak proč?
(Pouze pro respondenty, kteří odpověděli ano na minulou otázku)

Pomůže mi lépe najít práci

Chci si doplňovat stávající vědomosti

Jiný důvod

Nevím

Otázka č. 10 Je pro Vás současný výkon trestu v souvislosti s realizací programu zacházení odrazující pro další páčání protiprávního jednání?

Ano

Ne

Nevím

Otázka č. 11 Z jakého důvodu je pro Vás současný výkon trestu odrazující od páčání protiprávního jednání?

Změnil jsem se

Nechci zpět do vězení

Nevím

Jiný důvod.....

Třetí část dotazníku

Otázka č. 12 Jak důležití jsou pro Vás zaměstnanci věznice (vychovatel, psycholog, sociální pracovník)

Jsou velmi důležití

Jsou docela důležití

Šlo by to i bez nich

Nejsou důležití

Otázka č. 13 Jak vnímáte zaměstnance věznice v souvislosti s plněním programu zacházení,

Velmi pozitivně

Pozitivně

Neutrálně

Spíš negativně

Negativně

Otázka č. 14 Berete zaměstnance věznice jako partnery při realizaci programu zacházení?

Ano

Ne

Nevím

Příloha č. 2

Druhy a seznam specializovaných oddělení výkonu trestu v České republice

Druhy specializovaných oddělení podle Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 12/2010 o vazebních věznicích a profilaci věznic Vězeňské služby České republiky

- Specializované oddělení pro VT odsouzených s mentální retardací.
- Specializované oddělení pro VT odsouzených s poruchami chování a duševními poruchami.
- Specializované oddělení pro VT odsouzených s poruchami chování a duševními poruchami způsobenou užíváním psychotropních látek.
- Specializované oddělení pro VT odsouzených trvale pracovně nezařaditelných.
- Specializované oddělení pro VT odsouzených matek nezletilých dětí.
- Specializované oddělení pro VT odsouzených mladistvých.
- Specializované oddělení pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického v ústavní formě.
- Specializované oddělení pro výkon ochranného léčení protialkoholního a patologického hráčství v ústavní formě.
- Specializované oddělení pro výkon ochranného léčení sexuologického v ústavní formě.
- specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených mužů s poruchou duševní a poruchou chování (Věznice Horní Slavkov, Věznice Jiřice, Věznice Rýnovice, Věznice Mírov, Věznice Valdice, Vazební věznice Liberec).
- specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených žen s poruchou duševní a poruchou chování (Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava – objekt Olomoucká).
- specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek (Věznice Bělušice, Věznice

Nové Sedlo, Věznice Ostrov, Věznice Plzeň, Věznice Příbram, Věznice Valdice, Věznice Všehrady).

- specializované oddělení pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického v ústavní formě (Věznice Znojmo, Věznice Rýnovice).
- specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených trvale pracovní nezařaditelných mužů (Věznice Břeclav, Věznice Pardubice, Věznice Karviná, Vazební věznice Ostrava, Vazební věznice Praha – Ruzyně – objekt Ruzyně).
- specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených žen trvale pracovní nezařaditelných (Věznice Světlá nad Sázavou, Vazební věznice Praha – Ruzyně – objekt Řepy).
- specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených s mentální retardací (Věznice Heřmanice, Věznice Stráž pod Ralskem, Věznice Vinařice, Věznice Karviná).
- specializované oddělení pro výkon ochranného léčení protialkoholního a léčení pro patologické hráčství v ústavní formě (Věznice Heřmanice).
- specializované oddělení pro výkon ochranných léčení protitoxikomanického, protialkoholního a léčení pro patologické hráčství v ústavní formě u
- odsouzených žen (Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava – objekt Olomoucká).
- specializované oddělení pro výkon ochranného léčení protitoxikomanického, protialkoholního a léčení pro patologické hráčství v ústavní formě u odsouzených mužů (Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava – objekt Olomoucká).
- specializované oddělení pro výkon ochranného léčení sexuologického v ústavní formě (Věznice Kuřim).
- specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených matek nezletilých dětí

Příloha č. 3

Denní rozvrh dne na specializovaném oddělení výkonu trestu věznice Vlnařice

Č A S O V Ý R O Z V R H D N E

"Specializované oddělení - O11Z"

SpO Ostatní činnosti: SpO

Budíček 06:00 Zubní lékař: Dle ČRD pro ubytovnu O

osob. hygiena, úklid ubytovny 06:00-07:00

Ranní počet. Prověrka - 06:15

Výdej stravy - snídaně dle ČRD O11Z Prakt. lékař: Dle ČRD pro ubytovnu O

Prohlídka ložnic 07:45-08:00

povinné aktivity v rámci PZ 08:00-12:00 13:00-15:00 Nákupy po rozúčtování: jsou realizovány v týdnu po rozúčtování dodávkou objednaného zboží přímo do jednotlivých oddílů odsouzených - čas je stanoven po předchozí telefonické domluvě

Výdej stravy -oběda dle ČRD

O11Z Gen. úklid ubyt. (sobota) 09:00-10:00

Průběžné aktivity PZ: 16:30-19:00

Výstrojní sklad:

Výměna prádla Úterý

Lichý týden: osobní prádlo ,

Vycházky 15:30-16:30 Sudý týden: osobní + ložní prádlo

Výdej stravy - večeře dle ČRD O11Z Ostatní výdej a ukládání věcí (PVT, OV, návštěvy a balíky)

Výdej stravy - st. večeře (NE) po obědě do výstrojního skladu dle předchozí telefonické domluvy

Úklid ložnic a ubytovny 19:00-19:45 s pracovníky výstrojního skladu od 07:00 do 15:00 hod.

Večerní počet. Prověrka - 19:45 Tělocvična

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jakub Flax

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: Kombinované

Název práce: Využití speciální pedagogiky při zacházení s odsouzenými

Rok: 2015

Počet stran textu bez příloh: 56

Celkový počet stran příloh: 8

Počet titulů českých použitých zdrojů: 9

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 3

Počet ostatních zdrojů: 8

Vedoucí práce: PaedDr. Lubomír Bajcura, PhD.